

Martin Weis

JOSEF HLOUCH

Pastýř
a homiletik

VYŠEHRAĐ

MARTIN WEIS

JOSEF HLOUCH
Pastýř a homiletik

MARTIN WEIS

JOSEF HLOUCH

Pastýř a homiletik

VYŠEHRA D

Portrét na obálce pochází z galerie českobudějovických biskupů v biskupské rezidenci a byl otištěn s laskavým souhlasem Biskupství českobudějovického.

Fotografie na obálce pochází ze sbírek Státního okresního archivu v Českých Budějovicích a je publikována s laskavým souhlasem této instituce.

EDICE CÍRKEVNÍ DĚJINY

Obálku navrhla Kateřina Urbanová
Typografie Vladimír Verner
Jazykové úpravy Bc. Alena Mackerlová
Odpovědný redaktor Filip Outrata
E-knihu vydalo nakladatelství Vyšehrad, spol. s r. o.,
v Praze roku 2017 jako svou 1589. publikaci
Vydání v elektronickém formátu první
(podle prvního vydání v tištěné podobě)
Doporučená cena E-knihy 150 Kč

Nakladatelství Vyšehrad, spol. s r. o.,
Praha 3, Víta Nejedlého 15
e-mail: info@ivysehrad.cz
www.ivysehrad.cz

Monografie vychází díky laskavé podpoře
Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích
Centra církevních dějin a dějin teologie TF JU v Českých Budějovicích
a Biskupství českobudějovického.

Odborní recenzenti:
Doc. PhDr. Pavel Boček, CSc., FF MU Brno
Doc. PhDr. Tomáš Petráček, Ph.D., Th.D. UK Praha

Copyright © Martin Weis, 2017

ISBN 978-80-7429-847-9

Tištěnou knihu si můžete zakoupit na www.ivysehrad.cz

OBSAH

Předmluva	9
Úvodem	11

POSTAVA DEVÁTÉHO ČESKOBUDĚJOVICKÉHO

BISKUPA JOSEFA HLOUCHA	13
----------------------------------	----

Průřez životem Josefa Hloucha	13
Průřez teologickým dílem Josefa Hloucha	32
Josef Hlouch v doposud publikované literatuře	34
Pastýřské listy a kázání biskupa Josefa Hloucha jako archivní pramen	38

PASTÝŘSKÉ LISTY, OSLOVENÍ, SMĚRNICE A SDĚLENÍ

BISKUPA JOSEFA HLOUCHA	41
----------------------------------	----

Nástupní pastýřský list biskupa Josefa Hloucha	42
Vánoční pozdrav Jeho Excelence, nejdůstojnějšího Otce biskupa diecésánům 1948	49
Pastýřský list k postní době 1949	52
Směrnice pro Milostivé léto 1950	61
Pastýřský list o míru generálního vikáře Josefa Buchty 1951	65
Poselství kněžím českobudějovické diecéze po návratu do diecéze 1968	69
Pastýřský list o náboženské výchově a výuce 1968	73
Slovo kněžím a diecésánům k srpnovým událostem roku 1968	78
Pozdrav z pouti do Říma a požehnání papeže 1968	81
Pastýřský list k zahájení opravy katedrálního chrámu sv. Mikuláše 1968	82

Pastýřský list o kněžském povolání 1969	85
Pastýřský list o náboženském vyučování a výchově dětí rodiči 1969	89
Adventní pozdrav diecézního biskupa kněžím a lidu českobudějovické diecéze 1969	92
Pastýřský list k otevření rekonstruované českobudějovické katedrály sv. Mikuláše 1971	94
Vánoční poselství diecézního biskupa na Vánoce 1971	96
Pozdravení lidu a kněžím českobudějovické diecéze z ledna 1972	98
Poselství kněžím českobudějovické diecéze o kněžských povoláních a kněžské sobotě 1972.	100
Poslední pozdravení českobudějovického biskupa Josefa Hloucha – duchovní závěť.	102

VÝBĚR Z KÁZÁNÍ, HOMILIÍ A PROSLOVŮ

BISKUPA JOSEFA HLOUCHA 104

Uvedení do tématu	104
Kázání pronesená při příležitosti biřmování	106
Kázání pronesená při příležitosti svěcení zvonů	144
Kázání pronesená v Českých Budějovicích, zejména v katedrále sv. Mikuláše	159
Kázání pronesená na poutních místech	200
Promluva biskupa Františka Tomáška v katedrále při pohřbu Josefa Hloucha 16. 6. 1972	272

ZÁVĚR 275

Výběr z pramenů a literatury	276
Výběrový jmenný rejstřík	280
Seznam použitých zkratk	283
Anotace	284
Annotation	285
O autorovi	286

PŘEDMLUVA

Pamětní deska na průčelí biskupské rezidence v Českých Budějovicích připomíná českobudějovického biskupa Mons. ThDr. Josefa Hloucha jako mimořádného svědka víry. Ano, biskup Hlouch bezesporu patřil k mimořádným osobnostem církve 20. století a svým významem překročil čas i prostor českobudějovické diecéze. Mnohokrát jsem měl možnost přesvědčit se při svých cestách po diecézi i mimo ni, že nejenom vzpomínky na tohoto mého předchůdce jsou stále živé, ale také se mi dostává přesvědčivých svědectví o tom, kolik dobřého vyrostlo z víry, lásky a oběti tohoto vzácného biskupa.

Již mnoho let se autor této knihy, prof. Martin Weis, zabývá osobností biskupa Hloucha a v průběhu své badatelské práce vydal několik článků, studií a knižních publikací. Tato kniha je však zcela ojedinělá, a to díky tomu, že vedle obvyklých a všeobecně známých biografických informací nabízí i široký výběr pastýřských listů a homilií, které tehdejší českobudějovický biskup pronesl při různých příležitostech a na různých místech. Čtenáři se tak nabízí možnost poznat lépe biskupa Hloucha takřkajíc zblízka a přímo, téměř tváří v tvář, aniž by k tomu bylo zapotřebí někoho dalšího jako prostředníka či interpreta. Dostává se nám do ruky kniha, která je cenným pramenem k poznání jedné z výrazných duchovních postav naší církve v období komunismu, která však má stále co říci i nám v dnešní době. Je zřejmé, že laskavý hlas biskupa Hloucha neutichá! Jeho důraz na duchovní hodnoty pro nás musí být výzvou, neboť ony patří k plnohodnotnému prožívání života. Jeho život, charakterizovaný hlubokou a pevnou vírou, statečností a odvahou, obětavostí a láskou, je pro nás příkladem.

Přál bych si, aby tato publikace přispěla k hlubšímu a vpravdě autentickému poznání devátého biskupa českobudějovického, Mons. ThDr. Josefa Hloucha, který se dokázal obětovat a trpělivě snášet veškerá příkoří, který dokázal milovat sobě svěřený „milion duší“ a který se ve své době skutečně stal mimořádným svědkem víry.

biskup českobudějovický

ÚVODEM

Vážení čtenáři,

dostává se Vám do rukou kniha, která je věnována postavě a dílu devátého českobudějovického biskupa Mons. Josefa Hloucha. Je to odborná monografie, která obsahuje kritickou edici dokumentů důležitých k prohloubení poznání této velké osobnosti českobudějovické diecéze.

Edice dokumentů je uvedena studií, ve které se zabýváme problematikou vlastního života českobudějovického biskupa Josefa Hloucha. Tam, kde je to možné, necháváme promlouvat skrze krátké citáty z homilií samotnou postavu biskupa Hloucha, aby on sám vydal svědectví o svém mládí, rodičích, kořenech spirituality apod. Poté předkládáme stručný základní průřez jeho teologickým dílem. Čtenář se zde může dočíst nejenom o publikovaných teologických dílech biskupa Hloucha, nýbrž i těch, které byly napsány v letech nesvobody a zůstávají skryty čtenářské obci ve formě rukopisů. Následuje shrnutí dosavadní publikační práce o biskupu Josefu Hlouchovi a poté se studie věnuje otázce pastýřských listů a homilií jako archivnímu pramenu. Druhá část monografie čtenáři přibližuje komentovaný výbor z pastýřských listů, oslovení a sdělení biskupa Josefa Hloucha z let 1947–1972. Tyto texty byly získány z tištěných úředních věstníků českobudějovické diecéze (od roku 1947 až do jejich úředního zastavení v dubnu 1949), dále bylo čerpáno z příležitostných cyklostylových tisků a cyklostylových oběžníků vydávaných kapitulní konsistoří, biskupským ordinariátem či biskupskou konsistoří v letech 1949–1972. Třetí část zpřístupňuje formou komentovaného přepisu velkou řadu homilií pronesených biskupem Josefem Hlouchem v letech 1969–1972. Tyto homilie byly nahrávány ve zmíněných letech na staré cívkové magnetofony. Nutno upozornit, že se jedná o nahrávky pořizované nadšenými amatéry pro vlastní potřebu či potřebu místního společenství křesťanů. Na některých místech, přes usilovnou práci odborníků, se již některé části homilií nepodařilo zachránit a převést do digitalizované formy.

Kritická edice pastýřských listů a homilií poslouží nejenom jako pramen poznání osobnosti biskupa Josefa Hloucha, nýbrž i jako sonda do proměn působení a postavení katolické církve v období komunistické totality. Čtenář se kupříkladu dočte, jak biskup Hlouch reagoval na proměny vyučování katolického náboženství ve školách či jaký zaujal postoj k srpnovým událostem roku 1968. Zejména texty homilií dokazují, že biskup Hlouch nežil uzavřen před aktuálním děním – jmenujme například jeho zmínky o sportovcích na olympijských hrách či letu astronautů na Měsíc. Texty dosvědčují, že biskup Hlouch nebyl vzdálen ani drobným radostem svého svěřeného lidu, jak nám připomínají jeho radostné zmínky o úspěších budějovického fotbalového mužstva či jiných sportovců. Na skutečnost, že biskup Hlouch byl v modlitbách i myšlenkách nablízku těm, kteří prožívali nějaké utrpení, kupříkladu upomíná jeho zmínka o nenadálém důlním neštěstí a tragické smrti horníků v lignitových dolech na Moravě. Dojemně na čtenáře dodnes působí výzva biskupa Hloucha k aktivitě křesťanů, aby o Vánocích nebyl nikdo sám a smutný. Vždyť on sám šel příkladem, a jak nám dosvědčuje svědectví jeho bývalých spolupracovníků, na Štědrý den roznášeli přímo koše drobných dárek biskupa Hloucha – kupříkladu pomeranče – a pozdravů do mnoha míst diecéze. V publikovaných textech pastýřských listů a homilií se též odráží velký kulturní rozhled biskupa Josefa Hloucha, který dokázal citovat jak z díla *Jakobín* Antonína Dvořáka, tak i z veršů Jiřího Wolкера. V textech pastýřských listů a homilií se odráží hluboká spiritualita biskupa Hloucha v celé své šíři a s mnoha aspekty – hlubokou eucharistickou úctou, úctou k Nejsvětějšímu Srdci Ježíšovu a v neposlední řadě s velmi niternou úctou mariánskou. Nutno mít na paměti, že on sám nejednou upozorňoval na to, že správně pojímaná mariánská úcta nemá být „nasládlé matičkování“, nýbrž má vést k Ježíši Kristu, jak na to i upomínalo heslo, které si jako biskup vyvolil – „Skrze Marii k Ježíši“.

Předložené texty nám zejména dokazují, že biskup Josef Hlouch byl muž hluboké a pevné víry, který přistupoval ke všem lidem se srdcem na dlani.

Na závěr tohoto kratičkého úvodu bych rád vyslovil upřímný dík všem, kteří mi byli při tvorbě této monografie nápomocni.

autor

POSTAVA DEVÁTÉHO ČESKOBUDĚJOVICKÉHO BISKUPA JOSEFA HLOUCHA

Průřez životem Josefa Hloucha

Životopis Josefa Hloucha začneme krátkou zastávkou v letech jeho dětství a mládí, které jsou důležitým klíčem k poznání jeho osobnosti. Josef Hlouch se narodil 26. března roku 1902 v rodině drobného rolníka Jakuba Hloucha a Marie rozené Ošmerové jako páté dítě v rodině požehnané celkem třinácti ratoolestmi. Bohužel dětská úmrtnost byla tehdy velmi vysoká, a tak se stalo, že rodině Hlouchově čtyři děti záhy umírají. Příbuzní biskupa Hloucha na žádost autora této monografie vydali písemné svědectví o rodině biskupa, ve kterém uvádí, že Hlouchovi nebyli nikterak bohatí. Rodině Hloucha patřilo sice střední hospodářství, které uživilo velkou rodinu, ale pět dcer znamenalo také pořádit pětkrát výbavu a našetřit pětkrát přiměřené věno. Proto se u Hlouchů žilo skromně. Josef Hlouch později při jednom biřmování takto vzpomínal na své šťastné dětství v rodině milujících rodičů: *„Dovolte mi vzpomenout na tatínka, když nás devět dětí, když jsme se přihnaly ke stolu a teď tatínek svoje upracované ruce, měl je jako podešve ztvrdlé od té práce, děti a teď modlit a chvějící se rukou začíná Otčenáš a my za ním všichni jako jeden sbor; já si vzpomínám na to tak živě, opravdu, to byl náš kněz, to byl kněz v té svatyni a my na něho vzpomínáme, stejně jako na tu maminku vzpomínáme s nejhlubší úctou, s nejhlubší vděčností Pánu Bohu, že nám takové rodiče dal, neboť to je milost, to je bohaté mládí. My měli bídu, velikou bídu, ale přitom bohatství, bohatství pro život. Omlouvám se, že tak vzpomínám, kněz nemá o sobě mluvit, ale jistě to se smí, o mamince a tatínkovi se to smí, protože to jsou krásy jedinečné, to síla pro život.“¹*

Přesto, anebo snad právě proto, nebyl nikdy u dveří domu Hlouchů odbít prosebník, který požadoval alespoň trochu jídla. Podle svědectví

¹ Viz celé kázání na s. 109.

se jejich statek lišil od chalup jen větším hospodářským vybavením pro obhospodařování půlky lánu polností.²

Základním předpokladem toho, aby z Josefa Hloucha vyrostla skutečná osobnost duchovního života, byla rodinná atmosféra. Sám Josef Hlouch – později již jako duchovní, vysokoškolský učitel i diecézní biskup – na rodinu, ve které vyrůstal a byl formován, nejednou vzpomínal. Dle jeho svědectví to byla rodina, ve které vládla křesťanská láska, krásná harmonie, úcta k manželskému stavu a jeho závazkům, rodina, kterou stmelovala hluboká křesťanská víra, ne jen formální, ale praktikovaná v letech radostných i těžkých. Nejspíše obraz své rodiny z dětství měl na paměti, když při udělování svátosti biřmování v roce 1969 takto hovořil k biřmovancům: *„Moji drazí, bylo tu celá řada vás, ženatí a vdané. Já vám vždycky s takým zvláštním pocitem uděluji biřmování ženatým a vdaným, protože vím, že je uděluji ne jednomu, ale několika, přinejmenším dvěma, třem, čtyřem anebo ještě vícero. Prosím vás sepjatýma rukama, nenechte si vydrancovat svůj domov od víry, nedopusťte, aby tam zhaslo světlo víry, postarejte se, ať je tam modlitba, ať je tam svornost a láska, ať tam nepadne zlé slovíčko, ať ty děti vidí jenom to krásné, co byste jim jednou mohli odkázat jako poklad na své smrtelné posteli a říci: ‚Děti, tak žijte, jak jste to viděli na tatínkovi svém, na své mamince, tak mluďte, jako já mluvíval, tak jedněte, jako já jsem jednávala.‘“³* Nejednou Josef Hlouch vzpomínal na svého tatínka, který jej spolu s maminkou vodil na poutní mariánská místa. Lze konstatovat skutečnost, že právě zde můžeme hledat kořeny hluboké a niterně prožívané mariánské spirituality Josefa Hloucha, kterou se vyznačoval jako kněz i později jako českobudějovický diecézní biskup, který si za své heslo vyvolil slova SKRZE MARIÍ K JEŽÍŠI: *„Nejmilejší, jistě smím vzpomenout tatínka. Chodíval jsem s ním každý rok na pouť k Panně Marii tam v západní Moravě. A když jsme odcházeli z toho poutního místa, tak předzpěvoval písničku: ‚Rcete poutníčkové, po čem jste toužili a co jste s láskou tak velkou upřímně hledali.‘ A oni odpovídají: ‚Co jsme hledali, to jsme našli, v chrámu mariánském se potěšili.‘ Taková prostá barokní píseň, ale chce říci, že poutník nadarmo nehledá.‘“⁴* Nejednou Josef Hlouch vzpomínal na své dětství, účast na náboženských obřadech, svého tatínka, který jej spolu s maminkou vodil na poutní mari-

² Srov. písemné svědectví Anny Zbořilové a Pavla Zbořila ze dne 1. 3. 2013, dokumentace v majetku autora.

³ Viz celé kázání na s. 120.

⁴ Viz celé kázání na s. 118.

ánská místa. Tak kupříkladu takto po letech ve své homilii na svátek Těla a Krve Páně vzpomíná na průběh oslav doma v Hodolanech: „No už předtím, no tak měsíc, líčily se štítily domů, upravovaly se zahrádky a večer před Božím Tělem takové to ty špuntíky – družičky – vídali jsme na lukách, jako včeličky uměly dlouho zjistit, kde už jsou kvítečka, a trhaly si pro Ježíška na průvod s Božím Tělem. A na dvoře se zametalo a na silnici a na návsi no a samozřejmě, my kluci nejvíc jsme počítali, z kolika hmoždířů se bude zítra střílet. A byl průvod potom, tak slavný průvod, pod baldachýnem Velebná svátost, kněžstvo, družičky, zvony, zpěvy, obláčky kadidla a průvod a průvod tak veliký. A ke všem světovým stranám Velebnou svátostí se žehnilo a prosby lidu, aby Pán Bůh odvrátil metlu moru, hladu, války, neúrody a nepokojných časů.“⁵

Povinnou školní docházku absolvoval Josef Hlouch ve dvouleté obecné škole v Lipníku. Pokud pohlédneme do katalogu ze školy v Lipníku, zjistíme, že malý Josef z výuky náboženství obdržel dokonce trojku. Co k tomu konstatovat? Nejspíše se na této známce podepsala strnulost náboženského vzdělávání v c. a k. rakouském školství, o které proslulý literát Karel Dostál Lutínov prohlásil, že „čtrnáct let se český inteligent vzdělává s pomocí státu v katolickém náboženství a po maturitě je z něj nevěrec nebo odpůrce církve“.⁶

Nutno podotknout, že školní vyučování náboženství nemůže ani při nejlepší vůli nahradit výchovné působení rodičů a křestních kmotrů, jak ostatně sám Josef Hlouch již jako biskup ve svém nástupním pastýřském listu zdůraznil, když rodičům a kmotrům adresoval tuto horoucí výzvu: „Vychovejte nám křesťany. Ať se zarazí vlna pohanského života, která zachvátila mnohé kraje. Nechtějte umřít, dokud jste se nepostarali o náboženský život dětí. Ať nejkrásnější knihou, kterou kdy děti četly, je váš opravdu křesťanský život. A sami navzájem – vězte, že není většího díla kromě záchrany lidské duše, než učinit druhého po svém boku časné i věčně šťastným. Jsme na světě jen chvílku. Nejšťastnější srdce jsou ta, která se vyčerpala láskou, jejímž základem bylo přikázání: Milovati budeš Pána Boha z celého srdce svého.“⁷

Po studiích v arcibiskupském gymnáziu a pobytu v chlapeckém semináři v Kroměříži vstoupil roku 1922 do kněžského semináře v Olomouci.

⁵ Viz celé kázání na s. 191.

⁶ Srov. POLC Jaroslav, *Stručný přehled dějin českých a moravských diecézí po třicetileté válce*, Praha 1995, s. 17.

⁷ Plný text nástupního pastýřského listu viz s. 46.

Na kněze byl vysvěcen 5. července 1926 arcibiskupem Prečanem. Jako novokněz byl poslán do Spálova a ještě téhož roku v září do Kladek u Prostějova a v prosinci jako administrátor do Jesence. V září roku 1927 se stal kooperátorem v Branticích u Krnova, rok na to expositou v Olomouci – Hodolanech. Jaký byl Josef Hlouch jako mladý kněz? Jistou odpověď nám dá jeho vzpomínka na působení v Hodolanech, kde zažil i vyloupení kostela včetně svatostánku a zneuctění Eucharistie: „*Hodolany byly pro mne tvrdou líchou. Byl jsem mladičký, dva roky v duchovní správě, když jsem tam přišel. Ale s náboženským životem nebylo možno pohnout. Hodolany neměly dobrou pověst. Jednou mě hrozně zabořelo, když noviny napsaly, že nejvíce kasařů se rekrutuje z Hodolan. A s hlubokým dojetím wvažují, že Bůh odpustí i zneuctění vlastního Syna, jestliže to povede k obrácení se lidu, ke křesťanskému životu. Kostel nám záhy nestačil a my naplánovali jeho přístavbu. Býval plný. I na večerních modlitbách (3x týdně) jsem napočítal 300 přítomných.*“⁸

Josef Hlouch v roce 1934 vydal knihu *Problém odpadu od církve* a v roce 1940 *Konverse a konvertité*. Materiál k těmto literárním dílům čerpal ze své životní praxe, vždyť za svého působení v Olomouci – Hodolanech přivedl zpět ke katolické církvi 461 konvertitů. To nám dává odpověď na otázku, jaký byl jako diecézní kněz. Již tehdy vysoce vynikal jako muž hluboké modlitby se srdcem plným blíženecké lásky. Byl ale i mužem velkého intelektu. V roce 1934 se stal asistentem bohoslovecké fakulty v Olomouci a téhož roku 15. listopadu byl promován na doktora teologie. Brzy po své promoci se habilitoval v oboru pastorální teologie jako docent, ale uzavření všech vysokých škol 17. listopadu 1939 zabránilo jeho dalšímu působení na teologické fakultě. Během doby okupace se Josef Hlouch vyznamenal jako neohrožený kazatel a exercitátor. Pořádal časté duchovní obnovy jak pro inteligenci, tak pro dělnictvo. Po skončení druhé světové války byl Hlouch jmenován 1. října 1945 řádným profesorem bohoslovecké fakulty v Olomouci.

V létě roku 1947 byl Josef Hlouch papežem Piem XII. jmenován česko-budějovickým biskupem. Svého úřadu se biskup Josef Hlouch ujal v neděli 7. září 1947 a neuvěřitelně brzy po svém nástupu do diecéze si získal srdce všech lidí, katolíků i nevěřících. Nevyhýbal se totiž žádnému prostředí a navštěvoval továrny, školy, koncertní sítě i fotbalové stadiony. Na fotbalovém stadionu dokonce na požádání sportovců učinil i první výkop.

⁸ Písemné svědectví Josefa Hloucha, dokumentace v majetku rodiny biskupa Josefa Hloucha.

Vbrzku se stal osobností, bez níž nebylo uspořádáno jediné významné akce politického či společenského dění. Jaký byl Josef Hlouch po svém nástupu do diecéze jako biskup? Archivní dokumenty, kupříkladu kádrový posudek na diecézního biskupa vypracovaný v roce 1951 církevním tajemníkem, svědčí nejenom o „politicko-náboženském“ vlivu biskupa Hloucha na široké vrstvy obyvatelstva jihočeského regionu, ale i o tom, že se během několika měsíců stal skutečnou a vřele milovanou osobností duchovního života jihočeského regionu, na kterou Jihočeši nezapomněli ani v době odloučení biskupa od své diecéze v letech internace.

Biskup Josef Hlouch byl velmi oblíbený kazatel. Kupříkladu takto pan biskup Hlouch vyprovází svým „slovíčkem“ lidi do začínajícího nového kalendářního roku: *„Chceme slyšet slovíčko na životní cestu, na celý nový rok. Ježíš je vtělené slovo Boží, Ježíš je živé Slovo a Ježíš je Pravda. Jen několik těch slovíček. Hleďte nejprve království Božího a jeho spravedlnosti a všecko ostatní bude vám přidáno. Nejprve, bratři a sestry, nejprve – nepřeházet to pořadí, pak je to zamuchlané v celém životě – nejprve, když za to zemřel Syn Boží, nejprve se pomodlit, nejprve den Páně světit, nejprve čistě žít, nejprve milovat a hledat lásky Boží. Co platno člověku, byť celý svět získal, ale na své duši škodu kdyby utrpěl. Co by ti platna byla sláva světa, bohatství světa, když by duše byla chudičká, opuštěná, jako ta popelka zapomenutá. Učte se ode mne, jsem tichý a pokorný srdcem, a najděte pokoj svým duším. Kdo mne následuje, nebloudí ve tmách.‘ Tak nás učil náš Pán. ‚A milujte se vespolek, jako Já jsem miloval vás.‘ A jak On miloval, všichni dobře víme. Toto na cestu života s připomínkou: Chceš-li vejít do života, zachovávej přikázání. Blahoslavení čistého srdce, oni Boha viděti budou. Vezměte a jezte, toto je moje Tělo. Kdo jí mne, žít bude a já ho vzkřísím v den poslední. A tak, moji drazí, za slovem Kristovým půjdeme, za Bohem svým vtěleným, který pro nás přišel, pro naši spásu, na tento svět.“*⁹

Prvé omezení Josefa Hloucha v jeho funkci diecézního biskupa ze strany státní správy proběhlo v roce 1949, kdy byl do biskupské konsistoře dosazen vládní zmocněnec. Biskup Josef Hlouch proti tomuto „aktu zvůle“ protestoval ve svém dopise adresovaném ministrovi Čepičkovi, ve kterém uvádí, že mu byl za policejní asistence 18. června 1949 zabrán, a tím vlastně věčně zrušen biskupský úřad – konsistoř. Tento akt diecézní biskup vnímal jako protiprávní a uváděl, že je toto opatření jak v rozporu s ústavou ze dne 9. května 1948, tak i v rozporu s dekretem MŠVU ze dne

⁹ Viz plný text kázání s. 181.

15. června 1949, který dává zmocněnci právo dozoru a vidování spisů, ale nedává mu právo zabrat úřad a do něj uvést své úředníky.¹⁰

Poměry doby se záhy začaly odrážet na složení a činnosti biskupské konsistoře. Biskup de facto do složení ani činnosti nemohl zasahovat. Neomezeným pánem konsistoře byl vládní zmocněnec s. Sotona, kterého ve všem poslouchali úředníci konsistoře, a to včetně v roce 1950 dosazeného prorežimního generálního vikáře Josefa Buchty, o kterém bude pojednáno podrobněji na následujících stranách. Další omezení svobody biskupa Hloucha přišlo na počátku roku 1950, kdy jej začal doprovázet při každém opuštění budovy biskupství tzv. „stín“. Dopis krajského církevního tajemníka v Českých Budějovicích ze dne 27. února 1950 licozně hovoří o osobní ochraně biskupa: *„Oznamujeme Vám, že českobudějovickému biskupu p. Dru. Josefu Hlouchovi byla krajským velitelstvím STB nabídnuta osobní ochrana, t.j. orgán, který jej bude na jeho cestách doprovázeti. Jde o opatření proti event. provokačním úmyslům vůči jeho osobě. Žádáme Vás, abyste tuto zprávu vzali na vědomí.“*¹¹

Situace se nadále přiostrňovala a od dubna 1950 byl biskup Josef Hlouch internován v budově rezidence. O přísnosti izolace biskupa Hloucha v budově biskupství svědčí i dálnopis mezi Krajským národním výborem v Českých Budějovicích a Státním úřadem pro věci církevní v Praze ohledně onemocnění biskupa a nutnosti jeho vyšetření v nemocnici, ve kterém krajský církevní tajemník žádal pro těžkou srdeční nevolnost biskupa jeho odborné vyšetření v krajské nemocnici. Po dlouhé výměně dálnopisů konečně přišla kýžená odpověď: *„Prohlídku elektrokardiografem povolujeme, jestliže bude provedena spolehlivým lékařem. Biskup Hlouch*

¹⁰ Petra Gabriellová ve své studii uvádí, že rok 1949 – cca od května – byl se vznikem státní „Katolické akce“, zastavením tisku úředních věstníků diecéze a jejich nahrazením tiskovinou vydávanou Státním úřadem pro věci církevní v Praze v postoji biskupa Hloucha vůči státnímu režimu zlomovým. Až doposud podle klasifikace představitelů státu patřil Hlouch k takzvanému umírněnému křídlu československého episkopátu spolu se Štěpánem Trochtem, Jozefem Čárským a Ambrožem Lazíkem. Díky dopisu ministři Čepičkovi, ve kterém doslova uvádí, že *„omezen takto na své osobní svobodě a svobodném výkonu svého úřadu, nejsme svobodným občanem“*, zřetelně dokumentuje radikální změnu postoje biskupa Hloucha ke státnímu režimu. Srov. GABRIELOVÁ Petra, *Biskup Josef Hlouch ve vybraných dokumentech Státní bezpečnosti*, in: Sborník archivu bezpečnostních složek 10/2012, Praha, s. 171–190.

¹¹ Státní okresní archiv (dále SOkA) Tábor, fond Okresní národní výbor (dále ONV) Soběslav, materiály odboru pro věci církevní, karton č. 22, inv. č. 206, sign. 370, složka 1950, dopis ze dne 27. 2. 1950 pod značkou 371/5-25/2-1950-1/5 strojpis, originál parafovaný.

*nechť je dovezen do nemocnice v přesně vyjednanou hodinu a dobu. Dbejte, aby při této příležitosti se nedostal do jakéhokoliv osobního styku.*¹²

Tzv. situační zpráva „o postupu ohledně biskupa Hloucha“ ze dne 11. července 1950 hovoří o tom, že biskup je zcela izolován od okolního světa, s nímž nemá žádné spojení. Na biskupství jsou podle tohoto hlášení pouze členové státní bezpečnosti jako tzv. biskupova osobní stráž, další dva strážníci jsou v přízemí budovy ve vrátnici, administrativní práci na konsistoři vykonávají dva prověření úředníci. Osobní návštěvy se k biskupovi vůbec nepovolují.¹³

Dne 20. dubna 1950 zemřel staříčský generální vikář českobudějovické diecéze Mons. Jan Cais a téměř vzápětí se rozběhlo kolo vyjednávání mezi zástupci státní moci a diecézním biskupem o jeho nástupci. Biskup na post generálního vikáře navrhoval Antonína Jarolímka, bratra strahovského opata Bohuslava Jarolímka. Petra Gabrielová ve své studii upozorňuje zcela správně na skutečnost, že poté, co tento návrh nebyl státem přijat, biskup jej na základě tzv. mexických fakult jmenoval tajným místním ordinářem, aby v případě nutnosti byl zajištěn chod diecéze. Celá záležitost byla ale orgány státní bezpečnosti zjištěna, Antonín Jarolímek byl nejdříve internován deset měsíců v Želivi a poté byl 19. září 1953 Krajským soudem v Českých Budějovicích za zločin velezrady odsouzen ke třinácti letům vězení.¹⁴

Státní moc prosazovala do českobudějovické diecéze na funkci generálního vikáře Josefa Buchtu, který pocházel z olomoucké arcidiecéze. Petra Gabrielová ve své studii uvádí, že biskup Hlouch podle výslechového protokolu podlehl nátlaku státní moci a jurisdikci Buchtovi udělil v prosinci 1950, ale že neexistuje signovaný originál dokumentu, který by to stvrzoval. Dochoval se pouze opis jmenovacího dekretu bez jakéhokoliv potvrzení autenticity, uložený ve spisu vyšetřovacího protokolu.¹⁵

Nutno připomenout, že v držení příbuzných biskupa Hloucha je dopis, který byl pronesen zpovědníkem z budovy českobudějovického biskupství a ve kterém biskup Josef Hlouch vydává následující svědectví k celé záležitosti: „*Přijel sekční šéf Dolek (ze Státního úřadu pro věci církevní v Praze –*

¹² Státní oblastní archiv (dále SOA) Třeboň, fond Jč KNV Č. Budějovice, karton č. 363, sign. 290/2, orig, dálnopis označený číslem 173, bez data.

¹³ Srov. SOA Třeboň, fond Jč KNV Č. Budějovice, karton č. 84, sign. 370, opis (tzv. průklep), neparafovaný.

¹⁴ Srov. GABRIELOVÁ Petra, *Biskup Josef Hlouch ve vybraných dokumentech Státní bezpečnosti*.

¹⁵ Tamtéž.

pozn. autora) ke mně. Byl u mne s ref. KNV 5 hodin, kouřili asi 30 cigaret. A já s mým tlakem. Hlavní co chtěli dát jurisdikci P. Buchtovi. Stát prý dále nemíní trpět, že jsem ani prstem nehnul atd. (...) Odmítl jsem, samozřejmě. Tu mi řekl, že mi připomíná co se stalo ve Spiši. Tam byl biskup odstraněn a zvolen kapitulní vikář. A řekl mi totéž, odmítnete-li, půjde všecko přes Vás. A také by to provedli. Mne by asi odvěkli a provedli proces. Dovedou to...“¹⁶ V závěru dopisu uvádí, že sice Buchtovi jurisdikci dá, ale jen jako řadovému knězi a nikoliv generálnímu vikáři: „Tak zamýšlím toto: nedám mu jurisdikci jako generálnímu vikáři i kdyby mně ihned zabili. Projevili kajícnost, dám mu jurisdikci jako má každý kněz v naší diecézi, aby tam mohl sloužit mši svatou bez hříchu. Budu ho považovat určitými věcmi, aby tam a onam dojel něco vyřídit. Zůstane mu titul, který mu dal stát...“¹⁷

Ještě před smrtí Josefa Buchty († 2000) si autor této monografie vyžádal písemné svědectví o jeho působení v českobudějovické diecézi, ve kterém Josef Buchta uvedl, že byl řádně exkardinován arcibiskupem Matochou z olomoucké arcidiecéze a řádně inkardinován do českobudějovické diecéze biskupem Hlouchem a že arcibiskup Matocha odvolal jeho exkomunikaci, neboť s prorežimní Katolickou akcí přestal spolupracovat.¹⁸

Kdy začali představitelé státní moci pomýšlet na úplné odstranění biskupa Josefa Hloucha z diecéze a nahrazení povolným duchovním? V dochovaném „přísně tajném“ přípisu českobudějovického krajského církevního tajemníka ze srpna 1951 se jako fakt uvádí skutečnost, že v dohledné době bude biskup z diecéze odstraněn: „Biskup bude z diecéze odstraněn, je nutno zjistiti, kteří duchovní na něm nejvíce lpí a zabránit jakémukoliv narušení po této stránce. K odstranění dojde po skončení žní, pravděpodobně v říjnu.“¹⁹

V září roku 1951 proběhla na území českobudějovické diecéze průzkumná kampaň mezi duchovními a věřícími, jaký mají názor na diecézního biskupa. Závěry byly pro představitele státu vesměs uspokojivé. Tak

¹⁶ Dokument v majetku příbuzných Josefa Hloucha, strojopis, bez data. Pouze z textu dopisu vyplývá, že zatímco on zakázal pánům profesorům a bohoslovcům jít do státem zřízeného „generálního semináře“ namísto uzavřených diecézních seminářů, jiní biskupové to svým bohoslovcům a profesorům dovolili. V listu také zmiňuje vyjití prvního čísla časopisu *Duchovní pastýř*. Dá se tudíž předpokládat, že tento dopis byl napsán nejspíše na podzim roku 1950.

¹⁷ Tamtéž.

¹⁸ Srov. WEIS Martin, *Minutěnky vzpomínek na pastýře lidu svého*, Praha 1999, s. 41–42.

¹⁹ SOkA Jindřichův Hradec, fond ONV Třeboň, karton č. 467, inv. č. 776, sign. 290.3, přípis krajského církevního tajemníka z 2. 8. 1951, strojopis, parafovaný.

například okresní církevní tajemník v Třeboni ve svém průzkumu zmiňuje, že stejně si lidé myslí, že biskup už je zavřen a v Českých Budějovicích není: „V příloze zasílám výsledky z průzkumu ve věci biskupa. Jsou to faráři: Korber Augustin, Kostka Augustin, Kříž Jan, Foche Ignác, Lameš Zdeněk, Votruba František, Voltava Oldřich, Vodička Zdeněk, Štráberger Jindřich, Bártl Václav, Unger J., Sedláček Antotnín. Celková situace našeho okresu jest dosti dobrá, a to mezi kněžstvem i mezi věřícími. V rozhovoru mezi věřícími přichází se nejčastěji k tomu, že každý myslí, že biskup již v Budějovicích není a také se vyskytly případy, že se mě lidé ptali, kde je zavřený. Takové mínění se dost vyskytuje, takže odstranění biskupa nebude hrát žádnou závadnou roli. Jedině tehdy, že by to někdo podnítl.“²⁰

Dnes již těžko zjistíme, zda požadavky Státního úřadu pro věci církevní v Praze vůči biskupu Hlouchovi z ledna 1952 byly jen dopředu připravenou záminkou, či jejich odmítnutí biskupem bylo tzv. poslední kapkou, kterou „přetekl pohár trpělivosti“ státní moci. Dne 7. 1. 1952 přijel na biskupskou konsistoř odborový přednosta katolického odboru z SÚC s. Dolek a požadoval novou formu styku a jednání s biskupem Hlouchem. Tak měly být například diecézní oběžníky přepracovány v tom smyslu, že bude uvedena formule „z příkazu ordinariátu“ a podepsán generální vikář Buchta. Obsah oběžníků měl zůstat stejný, ale oběžníky by nebyly vydány ordinariátem, nýbrž konsistoří. Dále bylo určeno, že všechna pošta pro ordinariát bude na konsistoři prezentována, potom doručena biskupovi, který ji vyřídí tak, že na rub dopisu napíše odpověď, předá opět konsistoři, ta biskupovo vyjádření přepíše pod uvedenou formulku a odešle s podpisem generálního vikáře. Krajský církevní tajemník v Českých Budějovicích k tomuto rozhodnutí uvádí: „V zásadě je toto rozhodnutí správné, neboť vyzdvihuje konsistoř a generálního vikáře a potlačuje význam biskupa, který nesložil slib a před státem nemá důvěry. Může sice diecézi řídit, nikoliv však veřejně, oficiálně podpisovat.“²¹ Přednosta odboru s. Dolek navštívil biskupa a setrval s ním ve více než hodinovém rozhovoru o samotě. Vrátil se s tím, že biskup na novou formu korespondence prý již najel a on pojal naději, že se zmocněnci podaří všechny požadavky státu prosadit. Druhého dne pokračovalo jednání státního zmocněnce a generálního vikáře Buchty u biskupa Josefa Hloucha. Podle zprávy

²⁰ SOkA Jindřichův Hradec, fond ONV Jindřichův Hradec, karton č. 58, sign. 290.2, strojopisný dokument z 18. 2. 1952, originál, signovaný.

²¹ SOA Třeboň, fond KNV České Budějovice, karton č. 363, sign. 290/2, zpráva krajského církevního tajemníka z 17. 1. 1952 předsedovi KNV v Českých Budějovicích, rukopis, opis nesignovaný.

církevního tajemníka se vše zdálo v nejlepšího pořádku až do doby, kdy zmocněnec ukázal biskupovi jeden exemplář oběžníku. Biskup, když uviděl podpis generálního vikáře, odmítl další spolupráci se zástupci státu a generální vikář upadl do těžké nemilosti: „*Tam ten (myslel Buchtu) se svým činem (t.j. podepsáním se na oběžník) sám suspendoval. Považuji jej za suspendovaného a kterýkoliv čin nebo rozhodnutí udělá, je neplatné.*“²² Odrazem zmíněného konfliktu mezi biskupem Hlouchem a představiteli státní moci bylo zintenzivnění plánů na úplné odstranění biskupa z diecéze. Dokumentuje nám to přípis krajského církevního tajemníka v Českých Budějovicích z února 1952, ve kterém žádá okresní církevní tajemníky, „*aby zvýšili bdělost a ostražitost mezi duchovními, abyste ještě více jezdili mezi ně a mluvili s nimi. Každý sebe menší podezřelý dojem, který byste zjistili, neklid mezi kněžími, jakoukoli šeptandu zvláště pokud se týká konsistoře a ordinariátu, biskupa kapituly, generálního vikáře a kancléře, hlaste třeba telefonicky. Sami řeč na toto téma nezavádějte ani sami nezakročujte. Sledujte podezřelou pohyby kněží. (...) Zvláště důrazně upozorňujeme na jakoukoli podezřelou okolnost mající jakoukoli třeba vzdálenou spojitost s biskupem a s konsistoří. Hlášení o nich podávejte přesně, pravdivě a ihned.*“²³

K odstranění biskupa Josefa Hloucha došlo koncem března 1952, a to podle dopředu naplánovaného postupu. V první řadě byly dány patřičné instrukce tajemníkům KV KSČ ústředním sekretariátem KSČ, ministerstvo vnitra podalo instrukce předsedům KNV Č. Budějovice, Jihlava a Plzeň. Ústní informace obdrželi prostřednictvím s. Dolka zmocněnec na konsistoři a krajský církevní tajemník. S SNB bylo projednáno opatření převozu biskupa Hloucha a dvou řeholnic do Kadaně. Také byly předem připraveny výměry trestní komise a provedena instruktáž všech OCT a předsedů ONV v obvodu diecéze. Dále byl stanoven plán detailně popisující den po dni a hodinu po hodině, jak se má postupovat při tzv. akci „H“ na odstranění biskupa. Státní aparát chtěl „navenek“ vzbudit zdání legálnosti, a to i co se týče oblasti církevního práva. Proto na základě právníkové expertizy příslušných kánonů CIC 1917 došel k závěru, že biskup musí být na základě trestního nálezu odstraněn mimo diecézi a v diecézi mu bude zakázán pobyt. Pak už jen záleželo na patřičných opatřeních internace, aby biskup s diecézí nemohl být ani v písemném styku. Tak

²² SOA Třeboň, fond KNV Č. Budějovice, karton č. 363, sign. 290/2, zpráva KCT z 17. 1. 1952 předsedovi KNV v Č. Budějovicích, rukopis, opis nesignovaný.

²³ SOkA Jindřichův Hradec, fond ONV Jindřichův Hradec, karton č. 58, sign. 290.2, originál přípisu (strojopis) ze dne 18. 2. 1952, signovaný.

nastalo období sedisvakance a mohlo dojít ke „svobodné“ volbě kapitulního vikáře. Státní aparát byl evidentně poučen případem z roku 1950 v záležitosti dosazeného kapitulního vikáře Jána Decheta do bansko-bystrické diecéze.²⁴ Podle do detailu připraveného scénáře bylo přesně postupováno, biskup byl z diecéze odstraněn a do funkce kapitulního vikáře byl zvolen bývalý generální vikář Josef Buchta. Biskupský stolec na dlouhá léta osířel. Ani „nejreakčnější“ duchovní nevystoupili s organizováním nějakých hromadných protestů, jak se obávala státní moc, a tvrdým postupem vůči Hlouchovi byli zaraženi. Takzvaní vlastenečtí duchovní tuto změnu přivítali, neboť jak se domnívali, nastal jejich čas. Tuto skutečnost nám dokumentuje šetření o průběhu akce „H“ v česko-budějovické diecézi. Tak například okresní církevní tajemník z Třeboně uvádí následující: *„Tato akce proběhla v našem okrese dobře. Nebylo nikde žádného narušení, hlavně ze strany obyvatelstva. Dost často po rozhlasové relaci, při styku s lidmi byl jsem na celou událost dotazován. Avšak každý mávl jen rukou, takže nějaké rozčilování nebylo. Pouze ze strany některých duchovních. Byl to Unger ze Ševětína, Šlechta, ten se však již také uklidnil a Štráberger. Ten nosil asi 3 dni hlavu zavázanou, jak pro biskupa plakal. Dotazoval se mne přímo, jestli by se mohl za pana biskupa modlit. Řekl jsem mu přímo, že za svojí osobu se může modlit za koho chce, ale nějak veřejně v kostele, že by bylo přímou provokací, že jako kněz musí uznat, že bez vůle boží ani vlas z hlavy nespadne, čemuž se ihned lišácky připojil. Po cestě z konference z Budějovic, nastala menší debata mezi Šlechtou a Votrubou a byl jsem rád, že tito dva se neshodli. Pro nás dobrý názor projevoval Votruba, s čímž Šlechta nechtěl souhlasit. Votruba totiž mluvil, že ve všech dobách bylo nutno dělat i v církvi určité reformy, a to že je dnes také nutné a že Hlouch stál zatvrzele proti, takže by byl pořád jen nepokoj a takhle že nastane určité uklidnění. Že dnes je zapotřebí různé věci dělat a kněží že se Hloucha báli a proto bylo vše jako zakřiknutý.“*²⁵

První měsíce vyhnanství a násilné internace mimo území česko-budějovické diecéze prožil biskup Josef Hlouch v Kadani. Odtud byl v září 1952 převezen do Růžodolu u Liberce, kde se mimo jiné setkal i s arcibiskupem Beranem drženým tu již déle než rok a půl. Po půlročním pobytu v Růžodole následoval další převoz, tentokrát do Myštévsi u Nového Bydžova.

²⁴ Srov. CIC 1917, hlava VII, De sede impedita aut vacante ac de Vicario Capitulari, can. 429 a následující. CIC/1917 online na webové adrese: <http://www.iuscangreg.it/>. Citováno dne 1. 8. 2016.

²⁵ SOKA Jindřichův Hradec, fond ONV Třeboň, karton č. 467, inv. č. 776, sign. 290.3, hlášení o průběhu akce H ze dne 15. 4. 1952.

Tady byl biskup Hlouch internován od dubna 1953 až do přelomu let 1955 a 1956. Dalším místem Hlouchova nuceného pobytu mimo diecézi se nakrátko stala Branná na Šumpersku. Odtud byl převezzen do Šebetova nedaleko Blanska, kde se jeho nedobrovolným bydlištěm stal ústav pro hluchoněmé vedený Školskými sestrami de Notre Dame. Několik posledních roků, strávených mimo diecézi, prožil biskup Hlouch v Koclířově u Svitav, v charitním domově sester de Notre Dame. Z Koclířova se v květnu 1968 vrátil zpět do Českých Budějovic. Nutno poznamenat, že zdravotní stav biskupa Josefa Hloucha se v době vyhnanství mimo diecézi natolik zhoršil, že se bezpečnostní orgány, které jej držely v internaci, obávaly, že by biskup mohl zemřít. Smrt internovaného a u lidí oblíbeného vysokého církevního činitele ale pro ně nebyla žádoucí, neboť u orgánů KSČ a bezpečnosti převládala obava, že by ji mohl použít např. Svätý stolec v akcích proti komunistickému režimu v tehdejší Československé republice. V roce 1954 se tak objevily snahy o propuštění biskupa Hloucha z internace a o jeho penzionování. Nic z toho se ale nakonec nestalo.²⁶

Ale ani v době odloučení od svého stáda nezapomněl biskup Hlouch na svou diecézi, jak svědčí jeho niterná báseň *Milion duší* či kniha rozjímání na každý den *Minutěnka*. Velkou vzpruhou zmučenému srdci biskupa Hloucha byly dopisy přátel, které k němu do internace občas pronikly. Dodnes k nám velice dojmavě promlouvá dopis Jakuba Demla, ve kterém literát otevírá své srdce a hovoří slovem naděje.²⁷ Můžeme konstatovat, že většinu let svého biskupského úřadu prožil Josef Hlouch jako pastýř, který se za svůj lid modlil a obětoval své utrpení. A zejména v letech utrpení se stal skutečným velikánem, který nikdy nezradil své poslání vydávat svědectví o křesťanské víře.

²⁶ Srov. příslušné pasáže v monografii KOLOUCH František, *Milion duší: Osudy biskupa Josefa Hloucha*, Brno 2013.

²⁷ „V Jerusalemě, v Betlémě a všech končinách jeho brali děti matkám v domnění, že se světa odstraní Jméno, které bylo dáno Bohem skrze Anděla. Ale všechno, co se kdy dalo proti Ježíši Kristu, sloužilo jenom k Jeho větší moci a slávě. Cum exaltatus fuero omnia traham ad meipsum. Není jiné cesty do Ráje, než cesta bolesti, jak mi to řekl vzácný P. Hynek Buš z Častohostic, kterému v listopadu amputovali druhou nohu: Modlí se a pracuj a – trp. Když se ho ptali, jak se mu daří, odpovídal: Mám se líp, než si zasluhuji – a byl pořád ke každému veselý. Stařec Simeon jistě přál Panně Marii jen radost a přece řekl: Tvé Srdce pronikne meč. Takové je Tajemství Spásy a – apoštolátu. Vaše Milosti, nemohu Vám odníti bolest, že jste tělesně odloučen od svých dítek, ale přeji Vám pro nastávající rok radost, kterou Bůh přese všechno dává těm, kteří jej věrně milují...“ Originál ručně psaného dopisu ze dne 1. 1. 1957 v majetku rodiny biskupa Josefa Hloucha.

Nezapomenutelná jsou jeho slova, která pronesl k mladým lidem přijímajícím svátost biřmování a kterými narážel na svou bolestnou zkušenost z období vyhnanství: „A jako Kristus Pán čeká, tak uskutečňte: ‚Budete mi svědky‘. Až přijde o to, abys vyznal, zda věříš, nebo ne, řekni: ‚Ano, věřím‘. Či že by ses před někým styděl? Či že by ses někoho bál? Či že bys něco ztratil? Mohl bys ztratit víc než lásku Boží, než ztratit Krista? Ten, pro něhož miliony chodily na popravěštví s písněmi na rtech, jako se jde ke slavnosti, za toho že by ses mohl stydět? Nu, kdo byl kdy větší? Kdo kdy víc miloval? Kdo kdy mohl říci: ‚Já jsem pravda‘? Kdo kdy mohl říci: ‚Já jsem život‘? Kdo kdy mohl říci: ‚Kdo mne následuje, nebloudí ve tmách‘? Kdo kdy mohl říci: ‚Kdo jí mne, žít bude a já ho vzkřísím v den poslední‘? Odpověď je jediné možná a rozumná: ‚Co mě odloučí od lásky Kristovy? Ani život, ani smrt, ani žádný tvor. Za nijakou směšnou hroudu zlata nebo kus slávy, kus bláta já Boha svého neprodám...‘²⁸

O nutnosti obsadit opuštěný biskupský stolec se začalo ve státní správě uvažovat již v období před rokem 1968, jak nám dokazuje následující archivní dokument: „K otázce obsazení biskupských míst: Duchovní by nebyli proti tomu, aby byl i v Budějovicích biskup. (...) Někteří si ale uvědomují, že jakmile by nastoupil biskup, měli by po pohodlném životě a že by si velmi těžko na kázeň zvykali.“²⁹ Po změně politických poměrů v roce 1968 se biskup Hlouch navrátil do svého úřadu. Krajský církevní tajemník Leo Drozdek také alespoň formálně přijímá novou politickou situaci a zasílá 30. května 1968, ještě do internace v Kocliřově, zvací dopis biskupu Hlouchovi: „Vážený pane biskupe, dovoluji si Vám poslat pozdrav z jižních Čech s upřímným přáním brzkého převzetí Vašeho úřadu. Zvláště v posledních dnech se jeví akutní potřeba, aby v čele diecéze stál ordinář, který by rozvážně a upřímně uvedl v harmonii potřeby státu a církve. Vaše přítomnost v diecézi je nesmírně žádoucí.“³⁰

Fond jihočeské KSČ nám dobře dokumentuje negativní ohlasy členů strany na návrat biskupa do diecéze. Jedná se zejména o diskusní příspěvek s. Františka Pohanky, náčelníka KS SNB Č. Budějovice, ve kterém se hodnotí období let 1968–1969 s tím, že kořeny krize se hledají i v předcho-

²⁸ Viz plný text kázání s. 119.

²⁹ SOA Třeboň, Fond Jč KNV Č. Budějovice, odbor kultury, přírůstkové číslo 14/91, karton č. 6, složka situační zprávy za rok 1967, situační zpráva ze dne 24. 8. 1967 zaslaná OCT v Táboře s. Sezimou KCT v Českých Budějovicích, originál, signovaný.

³⁰ SOA Třeboň, Fond Jč KNV Č. Budějovice, sekretariát pro věci církevní 1959–1977, přírůstkové číslo 14/91, karton č. 11, sign. 460, dopis ze dne 30. 5. 1968, opis, signovaný.

zích letech. Ve svém obšírném referátu si chronologicky všímá všech ideologických nepřátel – nekomunistických stran (socialistické a lidové), dále politických uskupení jako K231 a Klub angažovaných nestraníků, církvi a pravicových uskupení v KSČ. K roku 1968 poznamenává: „Do kraje se vrací biskup Hlouch, který moderuje činnost římskokatolické církve, zajímá se o sportovní dění, snaží se navázat styky se státními představiteli, snaží se o styk i se stranickými funkcionáři. Pod vedením Hloucha se realizuje odstraňování z funkcí z důležitých pozic té části kléru, která spolupracuje se státem a v mírovém hnutí. Postupně dosazuje do funkcí ty duchovní, kteří byli dříve zbaveni funkcí, nebo byli trestáni. Snaží se maximálně aktivizovat činnost ve směru k mládeži. Plně podporovat obnovení činnosti řádů. Přitom vedení církve dbá, aby veřejně nekompromitovalo církev svou otevřenou politickou aktivitou.“³¹

Samotný nástup biskupa Josefa Hloucha do diecéze velmi dobře ve svém vystoupení popisuje zastupující předseda jihočeské krajské organizace Národní fronty s. Růžička, který se zúčastnil recepce na biskupství: „Shodou okolností v rozmezí jednoho týdne došlo tady k instalaci biskupa československé církve, který obhospodařuje Plzeňsko a náš Jihočeský kraj a na pozvání jsem se účastnil slavnosti a mohu říci, že to byla slavnost skutečně velkolepá, přitom vzhledem k charakteru čs. církve velmi střízlivá, ale sugestivně působivá. Kostel byl nabitý, lidé stáli celé tři hodiny a nový biskup přijal moje blahopřání. Včera nastoupil do své rezidence biskup dr. Josef Hlouch. Také jsem pozoroval to velké shromáždění, které zasahovalo až na velké náměstí a nadšení lidu bylo velké. Biskup také pozval předsedu KV NF, protože ho dočasně zastupují, pozvání jsem přijal a zúčastnil se slavnostního oběda. (...) Hovořil jsem s náměstkem ministra kultury, který byl přítomen, ověřoval jsem si jeho názor na Hloucha. Jeho názor i dojem je pozitivní. Soudí tak z předběžných jednání, ale i z jeho kázání, ve kterém se vyjádřil kladně a s podporou úsilí naší vlády. (...) Celá společnost se skládala převážně z řad příbuzných Dr. Hloucha až na dva biskupy. Požádal jsem biskupa o krátký rozhovor, abych ho krátce přivítal, biskup mne uvedl do své kanceláře a tam jsem mu řekl, že osobně vítám v tom nápravu křivdy, otevřené dveře určitému národnímu smíření, vytvoření podmínek pro jednotu a pro svou činnost. (...) Biskup mne ujistil, že velmi rád si se mnou vždy pohovoří, protože se zajímá o všechno. Soudruh Novák z ministerstva mi mezi řečí řekl, že samotný Vatikán se nevede zatím

³¹ SOA Třeboň, fond JČ KV KSČ, fascikl č. 38, sign. I/141, plénum KV JČ KV KSČ rok 1969, strojopis.

nijak výbojně, že dokonce nemá zájem zatím o vrácení majetku. To spíš naši biskupové a někteří kněží s takovými požadavky přichází.³²

Ale již na mimořádné krajské konferenci KSČ pořádané 6. července 1968 v Českých Budějovicích zazněla od „obrodného“ předsednictva strany velice varovná slova, která dokumentovala, že minimálně na úrovni kraje se nepřátelské postoje KSČ vůči katolické církvi nikterak nemění. S. Lešnář, člen předsednictva krajského výboru KSČ, přednesl ve svém úvodním referátu následující: „K významnému pohybu došlo i v církvích, zejména katolické. Náš vztah k věřícím musí být upřímný v tom, aby mohli plně uznávat svou víru a účastnit se na obřadech, aby se mohli účastnit veřejného života a tak angažovaně jako kterýkoli jiný občan. Nebude-li náš přístup k věřícím tohoto druhu, budou nutně získávat podporu jiných politických sil. Na druhé straně však musíme formulovat i svoje požadavky vůči církvi. Především usilovat, aby nezasahovaly do bezprostředního politického života. To také předpokládá, aby se nevytvářela organizační základna pro práci s mládeží, např. nějakou obnovou katolického Junáka. Především však usilovat a opakuji znovu své stanovisko, vyplývá to z tradic našeho kraje, tradic pokrokových kantorů, dělnické třídy, že náboženství by nemělo patřit do školních osnov. Jeho výjuka by měla být úzce soukromou záležitostí. Neboť my komunisté se netajíme tím, že máme zájem, aby zejména na školách byla mládež vedena k socialistickým idejím vědeckého světového názoru. Svoboda náboženského vyznání ovšem znamená i svobodu atheistické propagandy. Nejde samozřejmě o to pěstovat nějaký nesprávný poměr k věřícím, ale jde o to vyvracet nevědeckost náboženské ideologie v celé činnosti atheistické propagandy. Úkoly o nichž hovoříme, naznačují, že bude nutné začít s takovým rozmisťováním sil strany, aby vedle uchování vlivu v závodech, řadech a různých institucích, byl posílen a to podstatně vliv v místech, obcích a městských čtvrtích. To předpokládá posílit kádrově městské výbory strany, uliční i vesnické organizace.“³³

Dne 9. června 1968 nastoupil biskup Josef Hlouch opět do svého úřadu a dal se do horlivé práce, jak ostatně slíbil ve svém kázání při návratu do diecéze: „Moji drazí, přicházím a podávám vám všem ruce, náruč otvírám a říkám vám, říkám, že jsem cele váš a patřím vám. Hlásím se do práce, která má být ve prospěch vašich duší, pro vaše štěstí, pro všechno krásné. Hlásím se vám, spolubratřím a synům nejdrazším, mým

³² SOA Třeboň, fond Jč KV KSČ, fascikl č. 37, sign. I/141, plénium KV Jč KV KSČ rok 1969, strojopis.

³³ SOA Třeboň, fond Jč KV KSČ, fascikl č. 38, sign. I/141, plénium KV Jč KV KSČ rok 1968, strojopis.

kněžím...“³⁴ Ve svém nástupním poselství při návratu do diecéze také velmi ocenil oběti kněží z let nesvobody: *„Mnozí jste trpěli, posvětili práci a modlitbou doly a dílny a závody a věznic, ale zanechali jste tam argument víry, která promluvila láskou pokornou a milosrdnou. Posvětili jste jí ty hlubiny země, tou nejednou tichou mší svatou, kterou jste sloužili, když vám spolubratr štětkou nalíčil kříž na černých zádech vašeho kabátu hornického a byla to kazule, byl to ornát krásnější a Bohu jistě milejší než kazule lesklého, třpytného zlata, drahokamy posázená...“*³⁵

Ve svém nástupním poselství určeném kněžím diecéze z 29. června 1968 ještě jednou děkuje za oběti a věrnost minulých let, ale zároveň vybízí k intenzivnější práci za použití nových forem pastorece, tak jak určuje Druhý vatikánský koncil: *„Koncil nám určuje ideální pohled na věřící. Ne poddaní, ale svěření lásce. Členové rodiny. Oni mají povinnost pomáhat nám, my máme povinnost přijmout jejich rady. Proto – nebudme sami. Vytvořme co možná nejdřív v každé farnosti farní rady...“*³⁶

Biskup Hlouch se po svém návratu ihned dal do díla obnovy diecéze a náboženského života v duchu koncilu. Tak například ihned zřídil diecézní organizaci Díla koncilové obnovy, v jejímž čele stanul on sám, a za blízké spolupracovníky si vybral církvi věrné a hluboce oddané duchovní. Každému umožnil návštěvu ordinariátu, a tím si zajistil bezprostřední styk s věřícími diecéze. Též byla ustanovena ze zástupců laiků pastorační rada diecéze, která se stala pomocným orgánem biskupa Hloucha při řešení závažných problémů života diecéze.

V duchu dokumentů koncilu biskup Josef Hlouch též uskutečnil velkou opravu katedrálního chrámu sv. Mikuláše, aby byl vzorem pro úpravu liturgického prostoru všech kostelů diecéze. Archivní materiály deponované ve Státním oblastním archivu v Třeboni nám dokládají, že nepřátelé církve ani v tomto období politického uvolnění „nespali“ a přestavbu katedrály přijímali značně kriticky.

Biskup Hlouch těžce nesl velký nedostatek kněží v duchovní správě způsobený lety těžkého komunistického teroru, a proto osobními listy vybízel všechny kněze mimo duchovní službu, aby si zažádali o ustanovení do duchovní správy, popř. o zahlázení trestů z minulých let, na jejichž základě museli dotyční veřejnou duchovní správu opustit. Jak vyplývá z archivních dokumentů, biskup Hlouch se o tyto kněze navracející se

³⁴ Viz plný text kázání s. 162.

³⁵ Tamtéž.

³⁶ Viz plný text poselství na s. 72.

do farností staral s otcovskou péčí.³⁷ Ve svých promluvách vybízel mladé chlapce, aby volili kněžskou dráhu, těmito krásnými a hlubokými slovy: „*Pojďte mezi nás, rozmnožte řady, nyní pět kněží, tři těžko nemocní, už se nevrátí na vinici Páně a tolik je jich nemocných a nám jde o život národa, o věčnost, neboť kdyby národ neměl umělců – je to škoda; učenců – je to škoda, musíme je mít, ale kdyby neměl kněží, kdo to dovede vyjádřit, kam by to s národem, lidem dospělo. Já věřím a já volám, čeká vás – smím-li tak říct – moje otcovská láska. Dovolávám se zkušeností svých synů kněží. Čeká vás láska spolubratří. Kdybyste to viděli, jak je to krásné, když oni přijdou tady ti bohoslovci mezi druhé, no to je tak čilo, tak radostno, tak veselo a nade všechno čeká vás Kristus, který by vás chtěl povýšit na svaté kněžství a udělil vám svoji moc a důstojenství, které je podílem na Jeho božském kněžství, které trvá navěky.*“³⁸

Biskup Hlouch nesoustředil svoji péči jen na své sídelní biskupské město, nýbrž neúnavně navštěvoval i ty nejdlejší farnosti své diecéze, aby zde kázal, biřmoval a především povzbuzoval lid k větší aktivitě v náboženském životě v intencích dokumentů Druhého vatikánského koncilu.

Doba politického uvolnění v naší vlasti netrvala dlouho. Přichází období tzv. normalizace a s ní i návrat k „starým pořádkům“, co se vztahů státu a církve týče. V období normalizace ve vztahu státní moci ke katolické církvi nastalo značné utužení státního dozoru nad církevním životem, a jak dokumentují archivní materiály, úporný boj o „duši občana“ a jeho světonázorovou orientaci. Církevních dokumentů zneužila i komunistická státní moc, když zaštiťujíc se dokumentem *Pacem in terris* vytvořila stejně v období nastupující normalizace jako v padesátých letech organizaci „loajálních duchovních“, která měla rozdělit kněžstvo a vrazit klín mezi duchovní a jejich biskupa. V Českých Budějovicích se konalo 9. září 1971 ustavující zasedání krajské orgnizace *Pacem in terris*. Z celkového počtu 170 duchovních bylo na krajskou ustavující schůzi pozváno 120 kněží. Pozvánky nedostali například ti duchovní, kteří v roce 1968 prosazovali zrušení Mírového hnutí katolických duchovních. Biskup Hlouch ani generální vikář Malý na písemné pozvání nereagovali. Před

³⁷ Dopis biskupa Hloucha P. Karlu Škopkovi: „... *podejte si žádost o ustanovení v duchovní správě, určete, kam byste chtěl. K dp. bratrovi? A byl by tam příslušný úvazek?* * *Josef, biskup*“ Dopis z 20. 9. 1968, č. j. 338/68, ord., koncept, rukopis, originál, signovaný – archiv českobudějovického biskupství, karton Zemřelí kněží, složka Škopek Karel.

³⁸ Viz úplný text na s. 178.

ustavující schůzi se osobní tajemník biskupa Hloucha PhDr. Miloslav Vlk snažil telefonicky i osobní návštěvou ovlivnit duchovní, aby se schůze nezúčastnili. Pozvaných se zúčastnilo 44 a 20 se omluvilo. Přihlášku podalo 39 duchovních. Archivní fond nám přibližuje zprávu o ustanovení kněžské organizace *Pacem in terris* v jihočeském regionu: „*V červenci t.r. rozhodl sekretariát ÚV KSČ o ustanovení národních a krajských orgánů nové kněžské organizace. Tyto orgány mají být ustanoveny před termínem vyhlášení všeobecných voleb. Ustavující schůze v Praze 31. 8. 1971 se z Jihočeského kraje zúčastnilo 18 duchovních. (...) Z našeho kraje je 5 duchovních členy ÚV SKD PiT ČSR a dva jsou členy jeho předsednictva. (...) Bezprostředně po ustavující schůzi v Praze se sešel 2. září na JČKNV krajský přípravný výbor, který již pracoval od listopadu 1970. Přípravnému výboru byl předložen návrh na svolání krajské ustavující schůze s obdobným programem jako v Praze. Rozdílný byl přístup při výběru duchovních do kněžské organizace. Přípravný výbor přistoupil na náš návrh, aby byl pozván maximální počet duchovních a výběr se prováděl přísně diferencovaně. Z pozvání byli vyloučeni v první řadě ti duchovní, kteří byli v minulosti trestáni za protistátní činnost. Dále pak ti, kteří v roce 1968/1969 stáli na protisocialistické platformě a v neposlední řadě funkcionáři a aktivní členové Díla koncilové obnovy. (...) Není jisté bez zajímavosti, že diferencovaný přístup vyvolal značnou nervositu a rozruch mezi duchovními, ale i na biskupské konsistoři, na které byl ruch jako v roce 1968. Nepozvání vyjadřovali obavy co se s nimi bude dít, že nebyli ani pozváni. (...) Nově vytvořená organizace bude potřebovat maximální morální, finanční i politickou pomoc státní správy. Práci s SKD PiT si představujeme jako práci s poradním orgánem KCT s cílem prohloubit diferenciaci uvnitř římskokatolické církve...“³⁹ Od roku 1971 do roku 1975 se počet přihlášených zvýšil na 77, což tvořilo téměř polovinu diecézního kněžstva.*

Můžeme konstatovat, že v období tzv. normalizace a v letech následujících nastalo ve vztahu státní moci ke katolické církvi utužení státního dozoru, ale poměrů z padesátých let se státu nepodařilo dosáhnout. Církve měla s komunistickým režimem již své zkušenosti a i přes jednotlivá selhání se jako celek v odporu vůči totalitě osvědčila.

Nemocné srdce biskupa Josefa Hloucha však nevydrželo rostoucí tlak státní moci a po zcela záměrně dlouhém a vyčerpávajícím jednání s představiteli tehdejší státní správy konaném za přítomnosti příslušníků

³⁹ SOA Třeboň, fond Jč KNV, sekretariát pro věci církevní 1965–1976, přírůstkové číslo 1/95, karton č. 2, sign. 463, zpráva o ustanovení kněžské organizace *Pacem in Terris* v Jihočeském kraji 9. 9. 1971, opis – tzv. průklep, nesignovaný.

státní bezpečnosti biskup umírá druhého dne ráno, 10. června 1972. V informativní zprávě o úmrtí biskupa Hloucha se mimo jiné uvádí: *„Byly určité obavy, zda biskup Hlouch nezanechal ve své poslední závěti návrh na kapitulního vikáře. Proto bylo zajištěno otevření jeho poslední vůle v přítomnosti krajského církevního tajemníka. Jeho poslední vůle obsahuje jen rozdělení svého osobního majetku a rozloučení s věřícími.“*⁴⁰

Ještě v předvečer své smrti na svátek Nejsvětějšího Srdce Ježíšova celebroidal mši svatou v českobudějovickém chrámu Božského Srdce Páně. Jak nám dokládá archivní materiál, biskup Josef Hlouch, který zemřel de facto mučednickou smrtí na selhání nemocného srdce v důsledku vyčerpávajícího výslechu příslušníky státní bezpečnosti, byl velice často uváděným a citovaným třídním nepřitelem i dlouho po své smrti.

Biskup Josef Hlouch se stal nesmrtelným ne jako politik, ale díky své neuvěřitelné lásce k lidu sobě svěřenému, kterou dodnes krásně vyjadřuje i citát z jeho závěti: *„Všechny vás v srdci na věčnost nesu.“* Neskutečně velký zástup lidí se přišel naposledy rozloučit se svým milovaným pastýřem do českobudějovické katedrály sv. Mikuláše a na hřbitov u sv. Otýlie. Jako zástupce laiků se s panem biskupem Josefem Hlouchem rozloučil i JUDr. Svoboda, který pana biskupa vítal při nástupu do diecéze i při jeho návratu po internaci a jehož slova velice krásně vyjadřují, co pan biskup cítil ke všemu svému lidu: *„Před pětadvaceti lety jsem radostně a plný naděje a víry vítal v Českých Budějovicích nově ustanoveného mladého biskupa dr. Josefa Hloucha. A dnes stojím v hluboké bolesti nad jeho hrobem a těžko hledám slova, jimiž bych se s ním jménem katolických laiků rozloučil. V srdci vás všechny na věčnost nesu, vzkázal nám ve své závěti, vzkázal nám to, co plně odpovídá jeho vztahu k nám. Ano, po celou dobu své pastýřské činnosti nás všechny ve svém srdci měl, pro nás žil, modlil se a obětoval. Jeho život byl jedinou velkou obětí pro nás, své diecézany. Ačkoliv sám těžce nemocen, byl vždy ochoten se pro nás v každé době obětovat, dát nám sebe celého, všechno nejlepší, co jeho ušlechtilá duše měla. Byl nám pastýřem dobrým, učitelem, rádcem, pomocníkem, utěšitelem, nositelem radosti a víry v dobrý, lepší život. Učil nás vroucně se modlit a poctivě pracovat, byl sám vždy plný lásky ke všem kolem sebe bez rozdílu.“*⁴¹

⁴⁰ SOA Třeboň, fond Jč KNV Č. Budějovice, odbor kultury, přírůstkové číslo 37/91, karton č. 4, sign. 463.2, informativní zpráva o úmrtí biskupa Hloucha a návrh na obsazení funkce kapitulního vikáře v českobudějovické diecézi, opis, nesignovaný.

⁴¹ Přepis magnetofonového záznamu promluv při pohřbu biskupa Hloucha, dokumentace v majetku autora.

Průřez teologickým dílem Josefa Hloucha

Zcela mimo pozornost badatelů zůstalo teologické dílo Josefa Hloucha. Proto na tomto místě přinášíme základní informace o teologickém díle biskupa Hloucha ve formě jakéhosi průřezu. Pokud hovoříme o odborném teologickém díle Josefa Hloucha, je nutné v první řadě upozornit na rukopis disertační práce *Idea Zmrtvýchvstání v Písmě svatém*, která byla obhájena na Cyrilometodějské bohoslovecké fakultě v Olomouci v roce 1934 a je uchovávána v Zemském archivu v Opavě – v olomoucké pobožce. Dále se jedná o dvě zásadní a rozsáhlé odborné monografie věnující se problematice odchodů a návratů do řad církve pod názvy *Problém odpadu od Církve a Konverse a konvertité*.⁴² Z drobnějších teologických děl směřujících do oblasti homiletiky a teologie spirituality lze uvést tituly *Osoby z umučení Páně v profilu dnešní doby; Sedm postních řečí se zřetelem ke sjezdu katolíků, Matka Boží v řádu spásy a života; Myšlenky k obnově v duchu Panny Marie* nebo *Ježíš, Bůh svátostný, Posvětitel života*.⁴³ V roce 1947 vychází obsáhlé dílo *Nedělní odpolední pobožnosti a křesťanská cvičení: Ideologie a praxe*, které není pouhou příručkou pro konání pobožností, nýbrž i velice vážným zamyšlením Josefa Hloucha nad tehdejšími chápáním volného času a jeho naplnění tzv. volnočasovými aktivitami.⁴⁴ V první fázi teologické tvorby, která se kryje s jeho akademickým působením, je nutné ještě zmínit jeho dílo *Katolická akce v praxi: zpráva o II. kursu moravského kněžstva o katolické akci na sv. Hostýně 24.–27. srpna 1936*,⁴⁵ ve kterém recipuje myšlenky Katolické akce, jejíž šíření v kontextu českého prostředí může být zajímavým tématem i pro mezinárodní komunitu teologů. Z tištěných knih pak je již jen možné uvést oblíbenou knihu náboženských úvah *Minutěnka*, která vznikla v době násilného odloučení biskupa Hloucha od jeho diecéze.⁴⁶

⁴² HLOUCH Josef, *Problém odpadu od Církve: studie pastoračněanalytická*, Olomouc 1937; HLOUCH Josef, *Konverse a konvertité: Hledání a návraty*, Olomouc 1940.

⁴³ HLOUCH Josef, *Matka Boží v řádu spásy a života: Myšlenky k obnově v duchu Panny Marie*, Olomouc 1940; HLOUCH Josef, *Ježíš, Bůh svátostný, Posvětitel života*, Olomouc 1941.

⁴⁴ HLOUCH Josef, *Nedělní odpolední pobožnosti a křesťanská cvičení: Ideologie a praxe*, Frýdek 1947.

⁴⁵ HLOUCH Josef a kol., *Katolická akce v praxi: zpráva o II. kursu moravského kněžstva o katolické akci na sv. Hostýně 24.–27. srpna 1936*, Olomouc 1936.

⁴⁶ HLOUCH Josef, *Minutěnka*, České Budějovice, 1969; HLOUCH Josef, *Minutěnka*, Praha 1971.

Dále jsou dochované a dosud nepublikované rukopisy prací psané v době internace Josefa Hloucha a věnované oběti mše svaté, úctě ke Svátosti oltářní či v pověsti svatosti zesnulé Aničky Zelíkové. Na prvním místě je nutné zmínit velmi rozsáhlé dílo z oblasti spirituální teologie, cyklus rozjímání nazvaný *O mši svaté*, které vzniklo v době jeho přísné internace v Kadani, kam byl biskup Hlouch odvezen 29. 3. 1952 a kde byl internován až do počátku září 1952, kdy byl přemístěn do jiného místa internace – Růžodolu u Liberce. V tíživých okamžicích počátků internace byl právě svátostný Spasitel jediným skálopevným bodem jistoty trýzněného biskupa, jak na to sám při svém návratu do diecéze v roce 1968 vzpomínal v nástupní homilii: „*Před šestnácti lety, když se mi ztrácelo v oné noci březnové, chladné, smutné a deštivé toto město, já na srdci nesl si velebnou svátost ze své kapličky a žehnal jí městům i dědinám a všem vám. Smutek odloučení však prorážela naděje v Boha tak dobrého, že vrátím se k vám, v biskupský ve svůj chrám, zde že Te Deum zazpívám a znova všem vám požehnám...*“⁴⁷ V období internace vzniklo i jeho další rozsáhlé dílo, cyklus úvah na mešní kolekty. Toto dílo bylo mezi věřícím lidem velmi oblíbené a kolovalo jako samizdat v mnoha exemplářích strojopisu. Vzniklo v období fáze tzv. volnější internace, kdy byl biskup Hlouch umístěn v Šebetově (1955?). V Šebetově sepsal biskup Josef Hlouch i první životopis prosté sedmnáctileté dívky Anny Zelíkové, která zemřela v pověsti svatosti roku 1941.⁴⁸ Z období před návratem biskupa Josefa Hloucha do českobudějovické diecéze v červnu 1968 je nutno též zmínit i dílo, které vzniklo jako záznam exercicií dávaných řeholním sestram v Koclířově počátkem roku 1968.⁴⁹

Teologický rozměr díla biskupa Hloucha lze dokumentovat na jeho dochovaných kázáních, pastýřských listech a pokynech k pastoraci, jejichž reprezentativní výběr přinášíme v této monografii.

⁴⁷ Přepis magnetofonového záznamu homilie biskupa Hloucha z 9. června 1968.

⁴⁸ Srov. HLOUCH Josef, Anna Marie Zelíková: *Dobrovolná oběť lásky a smíru: Životopisné črty a myšlenky*. Šebetov 1957, rukopis, dostupné na webových stránkách: http://www.anickazelikova.cz/anna_marie_zelikova.pdf. Citováno dne 1. 8. 2016. Anička Zelíková věnoval biskup Hlouch i několik krátkých zamyšlení ve své knize rozjímání *Minutěnka*.

⁴⁹ Jedná se o cyklus 24 velmi rozsáhlých úvah na téma modlitby Páně – Otče náš, který vznikl v březnu 1968.

Josef Hlouch v doposud publikované literatuře

První stručný životopis, jakýsi medailónek Josefa Hloucha nalezneme v úředním věstníku českobudějovického biskupství při příležitosti jeho nástupu do funkce diecézního biskupa v roce 1947. Zde v rozsahu několika odstavců se stručně popisuje původ biskupa, jeho studentská léta v semináři, přehled kněžské praxe a akademické dráhy. Zmíněna byla i některá literární díla Josefa Hloucha v edici *Rozsévač* či jeho proslulá kniha *Konverse a konvertité*. Tento text měl duchovním českobudějovické diecéze a jejich prostřednictvím i diecézanům přiblížit profil postavy nastupujícího biskupa.⁵⁰

Další stručný životopis v rozsahu dvou stran přinesl až proslulý církevní historik Jaroslav Kadlec ve svém přehledu dějin českobudějovické diecéze. Postavu devátého českobudějovického biskupa Josefa Hloucha zasadil ve své monografii mezi medailony ostatních diecézních biskupů. Život biskupa Hloucha pojal víceméně jako „volné“ pokračování již zmíněného „úředního“ životopisu Josefa Hloucha z roku 1947, který rozvinul o osobní hodnocení Josefa Hloucha. Hovoří o něm jako o obětavém knězi, který se stal záhy znalcem lidské duše, apod. Po nástupu biskupa Hloucha do českobudějovické diecéze se krátce zmiňuje o biskupově horlivé pastorační činnosti a době internace. Poté přibližuje Hlouchovu knihu rozjímání na každý den *Minutěnka*, která vznikla právě v době odloučení biskupa od diecéze, a uvádí některé význačné počiny Hloucha jako diecézního biskupa po návratu do diecéze v roce 1968. Zmiňuje kupříkladu důkladnou vnitřní opravu českobudějovické katedrály sv. Mikuláše a úpravu liturgického prostoru. Tento medailon biskupa Hloucha je velice přínosný i tím, že se důkladně zabývá problematikou jednání o jmenování devátého českobudějovického biskupa v období Druhé světové války, ke kterému pro odpor nacistů nedošlo, a vysvětluje tak dlouhou sedisvakanci biskupského stolce v letech 1940–1947 před jmenováním Josefa Hloucha biskupem.⁵¹

Z tohoto zdroje také ponejvíce čerpal ve své *Encyklopedii českých a moravských sídelních biskupů* historik Milan M. Buben. Vzhledem k druhu literatury se jedná o encyklopedický stručný přehled základních údajů z života biskupa Josefa Hloucha. Určitým vkladem autora

⁵⁰ Srov. Acta Curiae episcopalis Bohemo-Budvicensis (dále ACEB), 1947, č. 7, s. 35.

⁵¹ Srov. KADLEC Jaroslav, *Českobudějovická diecéze*, České Budějovice 1995, s. 40–42.

je zasazení těchto faktografických dat do širších souvislostí z hlediska církevních dějin. Encyklopedie také uvádí biskupův oficiální biskupský znak včetně heraldického popisu.⁵²

Další stručné přehledy Hlouchova života v rozsahu několika odstavců jsou uváděny jako příloha jeho knihy *Minutěnka*.⁵³

Karmelitánské nakladatelství též uvedlo krátký medailon Josefa Hloucha ve svém třetím vydání populární knihy *Rok se svatými*, a to v rámci kapitoly, která se zabývá problematikou osobností českého národa, u kterých nebyl ještě zahájen beatifikační proces. Biskup Hlouch je tak v čestném sousedství osobností jako Karla IV., Jana Valeriána Jirsíka apod. Medailon přináší i hodnocení biskupa Hloucha od neznámého autora jako člověka skromného, nenáročného, ušlechtilého a pevné víry.⁵⁴

Na tomto místě je též nutné zmínit publikovanou disertační práci odborníka na liturgiku Zdeňka Demla. Ten ve své práci mapuje zásahy státní komunistické moci do oblasti liturgického života v jihočeském regionu a okrajově zmiňuje i postavu biskupa Hloucha, zejména v souvislosti s omezováním liturgického života církve komunistickou státní mocí jako například veřejné bohoslužby diecézního biskupa mimo chrámový prostor apod.⁵⁵

Dlouhodobě se problematice postavy biskupa Josefa Hloucha věnuje zejména autor této monografie Martin Weis. Ten ve svých dosud publikovaných monografiích a studiích pojímá postavu Josefa Hloucha jako součást církevních dějin českobudějovické diecéze. Tyto jeho monografie a studie jsou založeny zejména na výsledku bádání ve Státním oblastním archivu v Třeboni a okresních archivech jihočeského regionu, na osobním svědectví pamětníků a na dokumentech získaných z pozůstalosti biskupa Josefa Hloucha od jeho příbuzných.⁵⁶

⁵² Srov. BUBEN Milan M., *Encyklopedie českých a moravských sídelních biskupů*, Praha 2000, s. 110.

⁵³ Srov. HLOUCH Josef, *Minutěnka*, Kostelní Vydří 2012; HLOUCH Josef, *Minutěnka*, Brno 2012.

⁵⁴ Srov. SCHAUBER Vera – SCHINDLER Hanns Michael, *Rok se svatými*, Kostelní Vydří 2002, s. 698.

⁵⁵ Srov. DEMEL Zdeněk, *Pod dohledem církevních tajemníků. Omezování činnosti katolické církve v Československu v letech 1945–1989 na příkladu jihočeského regionu*, Brno 2008.

⁵⁶ Srov. WEIS Martin, *Minutěnky vzpomínek na pastýře lidu svého*; WEIS Martin a kol., *Kříž pod rudou hvězdou*, České Budějovice 2009; WEIS Martin, *Svědectví dokumentů: Katolická církev v archivních materiálech jihočeských archivů let 1949–1976*, České Budějovice 2009. Z novějších cizojazyčných studií např. WEIS Martin, *Realisierung der Abschlüsse des II. Vatikanischen Konzils durch Josef Hlouch, Bischof von*

V rámci „Roku biskupa Hloucha“ byla vydána roku 2012 kolektivem autorů monografie *Josef Hlouch, devátý biskup českobudějovický: v obrazech a dokumentech*, na jejíž realizaci se spolupodílel i autor této studie. Monografie navazuje na úspěšnou výstavu pořádanou ve dnech 11.–29. června 2012 ve Státním okresním archivu v Českých Budějovicích a přináší, jak již napovídá její název, výbor z archivních dokumentů, fotografií a dalších reálií doprovázený odborným textem. Tyto publikované dokumenty včetně komentáře věrně dokumentují život a působení devátého českobudějovického biskupa Josefa Hloucha od jeho narození až po okamžik smrti a pohřbu.⁵⁷

Teologická fakulta Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích uspořádala ve spolupráci s Biskupstvím českobudějovickým ve středu 24. dubna 2013 sympozium *Život a dílo biskupa Josefa Hloucha a jeho poselství dnešku*. Martin Weis ve svém příspěvku, který tvořil uvedení do celé konference, shrnul dosavadní výsledky bádání o biskupu Hlouchovi, přiblížil základní data z života biskupa Hloucha a poté poukázal na bílá místa a výzvy pro badatele do budoucna.⁵⁸ Jaroslav Šebek připomenul mimo jiné skutečnost, že se během Hlouchova života několikrát změnilы parametry vztahu státu a církve, a uvedl základní mezníky, které ovlivňovaly možnosti a kontexty Hlouchova působení.⁵⁹ Rudolf Svoboda připomenul v odborných diskusích ne příliš frekventované téma Katolické akce a jejího působení v meziválečném Československu a to, jak se tehdy Josef Hlouch jako mladý duchovní a pedagog teologické fakulty díval

Budweis, Notitiae historiae ecclesiasticae, č. 1/2012, s. 26–36; WEIS Martin, *Josef Hlouch – Zeugnis des Märtyrers im Spiegel der Archivadokumente*, Theologos, roč. 14, č. 1/2012, s. 55–66. Dílčím způsobem se dotýkají postavy biskupa Josefa Hloucha i tyto studie: WEIS Martin, *Osudy katolické církve na jihu Čech v letech 1968–1972*, Studia theologica, 2003, roč. V/3, č. 13, s. 69–77; WEIS Martin, *Osudy katolické církve na jihu Čech – akce „H“*, Studia theologica, 2002, roč. IV/1, č. 7, s. 52–60; WEIS Martin, *Osudy katolické církve na jihu Čech – diecéze bez pastýře*, Studia theologica, 2002, roč. IV/2, č. 8, s. 60–66; WEIS Martin, *Ty ještě věříš, soudruhu?*, Studia theologica, 2009, roč. XI/1, č. 34, s. 60–69; WEIS Martin, *Removal of Nuns from South Bohemian Hospitals by the Communist Regime and Its Impact on Pastoral Care of Patients*, Caritas et veritas, č. 2/2015, s. 76–92; WEIS Martin, *Zásahy státní moci proti českobudějovickému biskupu Josefu Hlouchovi*, Revue církevního práva 56, 2013, roč. XIX, č. 3, s. 33–46.

⁵⁷ Srov. Kolektiv autorů, *Josef Hlouch, devátý biskup českobudějovický: v obrazech a dokumentech*, České Budějovice 2012.

⁵⁸ WEIS Martin, *Biskup Josef Hlouch – známý i neznámý*, Studia theologica, podzim 2013, roč. XV, č. 3, s. 150–167.

⁵⁹ ŠEBEK Jaroslav, *Církevní a politické souvislosti života Josefa Hloucha*, Studia theologica, podzim 2013, roč. XV, č. 3, s. 168–183.

ve svém odborném pojednání na problematiku Katolické akce.⁶⁰ Michal Opatrný pohovořil o pastorálním odkazu Josefa Hloucha a na základě sondy do rozboru některých jeho textů a myšlenek poukázal na kořeny a vývoj jeho pastorálního díla.⁶¹ Z dalších příspěvků přednesených na sympoziu je nutné ještě upozornit na referát Ludmily Muchové, která v Hlouchově díle *Problém odpadu od Církve* a *Minutěnka* hledá a nachází četné impulsy pro současnou náboženskou výchovu.⁶² Na sympoziu zaznělo ještě duchovní slovo na zahájení sympozia od diecézního biskupa Jiřího Paďoura, příspěvek doktoranda Mgr. Františka Koloucha⁶³ a četné diskusní příspěvky a dotazy posluchačů.

Za velmi přínosnou a objevnou studii dotýkající se problematiky postavy biskupa Hloucha je nutné označit rozsáhlý text doprovazený i fotokopii archivních dokumentů od Petry Gabrielové, pracovnice Archivu bezpečnostních složek MV ČR v Praze. Ta se postavou biskupa Hloucha zabývá ve vybraných a dosud nikde nepublikovaných dokumentech Státní bezpečnosti. Ve studii přináší nové informace o snaze biskupa Hloucha zajistit vedení diecéze tajným generálním vikářem a jeho spolupracovníky za pomoci tzv. mexických fakult. Studie skrze řeč archivních dokumentů také zmiňuje prozrazení celé akce a dokumentuje následné soudní procesy s pomocníky a přáteli biskupa Hloucha.⁶⁴

Na sklonku roku 2013 spatřila světlo světa biografie přibližující popularizujícím způsobem život biskupa Josefa Hloucha. Rozhodně přínosné a nové v této monografii je zmapování průběhu období internace biskupa Josefa Hloucha mimo českobudějovickou diecézi. Na druhou stranu je nutné přiznat, že v jiných kapitolách uvedená biografie ve velké míře buď opakuje již publikovaná fakta, či pojímá postavu biskupa Hloucha příliš izolovaně. Tak kupříkladu nikterak podrobněji nerozebírá teologické dílo Josefa Hloucha a ani, až na velmi stručné zmínky, blíže nehovoří o vztahu Josefa Hloucha k dalším biskupům Československa. Lze tedy

⁶⁰ SVOBODA Rudolf, Josef Hlouch a Katolická akce, *Studia theologica*, podzim 2013, roč. XV, č. 3, s. 184–196.

⁶¹ OPATRNÝ Michal, Pastorální odkaz biskupa Josefa Hloucha, *Studia theologica*, podzim 2013, roč. XV, č. 3, s. 217–230.

⁶² MUCHOVÁ Ludmila, *Josef Hlouch, Poranění a lék: impulsy pro současnou náboženskou výchovu*, *Studia theologica*, podzim 2013, roč. XV, č. 3, s. 150–167.

⁶³ KOLOUCH František, *Internace biskupa Josefa Hloucha*, *Studia theologica*, podzim 2013, roč. XV, č. 3, s. 197–216.

⁶⁴ Srov. GABRIELOVÁ Petra, *Biskup Josef Hlouch ve vybraných dokumentech Státní bezpečnosti*.

konstatovat, že inspirativní může být pro další badatelskou práci zejména tím, že ukazuje možné směry dalšího bádání.⁶⁵

Na podzim roku 2016 byla přijata do tisku i studie reagující na souhlas České biskupské konference se započítáním diecézní fáze beatifikačního procesu biskupa Josefa Hloucha. Ta proto přibližuje základní informace z „cesty k blahověčení“ biskupa Josefa Hloucha.⁶⁶

Pastýřské listy a kázání biskupa Josefa Hloucha jako archivní pramen

Pastýřské listy českobudějovického biskupa Josefa Hloucha z let 1947–1972 jsou tradičním způsobem oslovení věřících katolické církve jejich diecézním biskupem. V době totalitní komunistické moci byly pastýřské listy biskupa cenzurovány či jejich vydání bylo zcela zakázáno. Přesto jsou přínosné jak pro oblast mapující teologické myšlení a pastorační přístupy biskupa Josefa Hloucha, tak i pro hlubší poznání problematiky vztahu státu a katolické církve se zaměřením na jihočeský region. Dokumentují jak perzekuci církví a jinak smýšlejících jedinců, kteří se nehodlali smířit s oficiální komunistickou ideologií, tak i reakci biskupa Josefa Hloucha na tyto zásahy do občanských svobod věřících.

Do této kritické edice dokumentů jsme zařadili výbor z těchto pastýřských listů doplněný ještě o veřejná prohlášení, oslovení či pastorační pokyny biskupa, se kterými byli věřící seznamováni stejným způsobem jako s pastýřskými listy – tedy čtením při nebo po bohoslužbách.

Záměrně jsme do tohoto souboru nezařadili tzv. společné pastýřské listy, neboť ty byly již publikovány. Předkládaná kritická edice těchto dokumentů tak navazuje na *Pastýřské listy 1945–2000* vydané v Karmelitánském nakladatelství v roce 2003 pod vedením Aleše Opatrného.⁶⁷

Zde publikované pastýřské listy jsme získali z úředního věstníku *Acta curiae episcopalis Bohemo-Budvicensis* (1947 – duben 1949), příležitostných cyklostylových tisků vydávaných biskupským ordinariátem či kapitulní konsistoří a cyklostylových oběžníků biskupského ordinariátu, biskupské konsistoře či kapitulní konsistoře (1949–1972). Uvedené

⁶⁵ Srov. KOLOUCH František, *Milion duší: Osudy biskupa Josefa Hloucha*.

⁶⁶ Srov. WEIS Martin, *Bude biskup Josef Hlouch blahověřen? Přijato do Revue církevního práva* 1/2017.

⁶⁷ OPATRŇ Aleš (ed.), *Pastýřské listy 1945–2000 / Arcidiecéze pražská, Kostelní Vydří* 2003.

dokumenty jsou ve vlastnictví autora této monografie získané od dárců jihočeského regionu, kterým tímto vyslovujeme svůj upřímný dík.

Druhým archivním pramenem, jehož kritickou edici zde předkládáme, jsou promluvy – kázání přednesená na veřejnosti biskupem Hlouchem v letech 1968–1972, tedy v letech jeho druhého působení v českobudějovické diecézi. Tato kázání byla tehdy nahrávána věřícími na cívkový magnetofon. Za pomoci odborníků se nám většinu těchto nahrávek podařilo digitalizovat a následně jsme vydali v této monografii jejich reprezentativní výběr. Stejně jako pastýřské listy a oslovení biskupa Hloucha v tiskovinách, i kázání jsou jedinečným archivním pramenem, neboť i ony dokumentují hloubku teologického myšlení biskupa Hloucha i jeho aktuální reakce na podněty doby.

Kázání biskupa, stejně jako čtení či komentáře k pastýřským listům, byla pečlivě sledována představiteli tehdejší státní moci, a tak v archivních dokumentech můžeme nalézt i „odezvu“ v podobě zachyceného obsahu a komentáře k jednotlivým kázáním diecézního biskupa. Kupříkladu okresní církevní tajemník ze Strakonice ve svém hlášení o promluvě biskupa Hloucha na pouti v Lomci u Vodňan v roce 1971 píše: *„Kromě ryze náboženských otázek se biskup zaměřil: – v naší společnosti roste hmotný blahobyt a stoupá životní úroveň, toto však není vše, chybí zde bůh, aby život byl plnější. Dával příklad: Na Moravě jel muž po silnici, vedle na poli pracovala žena. Muž ji znásilnil a potom zavraždil. Další příklad: Muž, den před svatbou si vzal život, protože se pohádal se svou snoubenkou. Další příklad: V Č. B. umírala osmdesátiletá žena na rakovinu hrtanu, u jejího lože se sešli její děti: syn – kněz a dvě dcery – řeholnice. Umírající matka při pohledu na své děti vidí, jak zasvětili svůj život službě bohu a umírá s radostí. Hlouch zdůrazňuje víru a její vliv na morálku – dokazuje, že náboženství je garantem morálky – monopolizuje morálku křesťanskou a tím prakticky, i když to naplno neříká, odsuzuje morálku komunistickou. V Č. B. se konaly národní dožínky – té krásy, co se sjelo z celé republiky, aby oslavila práci lidských rukou a bohatou žeň. Opět připomíná, že ve svém každodenním životě musíme obrátit svou mysl k bohu, aby náš život dostal plný smysl. V obou posledních válkách zahynulo 50 milionů lidí. To vše zbytečně, protože lidé, kteří stojí či stáli v čele národů nebyli spojeni vírou v boha, nebylo porozumění a láska, lidstvo nebylo spojeno v jediné víře. Dotkl se i otázky současného stavu v Pákistánu a i tam podle jeho slov „nebyl bůh s lidmi“. Dává tedy universální recept na řešení veškerých politických otázek: – spojte se s bohem v pravé víře a pod jeho vedením vyřešíte vše, otázky sociální, třídní, společenské atd. Ačkoliv toto veřejně neříká,*

vyplývá to z jeho kázání a bezesporu takovéto působení zanechá v myslích lidí: ‚bůh vyřeší vše‘. Neustále zdůrazňoval nedostatek lásky a pochopení jednoho k druhému ve společnosti. Lásku a porozumění, lepší vztahy mezi lidmi může dát jedině náboženství. Morálka musí být garantována něčím, čeho by se lidé obávali, něčím vyšším, stojícím nad všemi lidmi – bohem. Stírá takto sociální a třídní rozpory, zjednodušuje vše a prakticky srovnává náboženskou morálku a její vliv se současnou situací v naší společnosti.“⁶⁸

Kázání biskupa o slavnostních příležitostech, jako byly poutě, biřmování či svěcení zvonů, též stručně zaznamenaly i farní kroniky, většinou v podobě několikavětého komentáře, jak pan biskup strhujícím způsobem hovořil na to či ono téma.

⁶⁸ Zpráva o průběhu pouti na Lomci 12. 9. 1971, vypracoval 13. 9. 1971 OCT Strakonice Josef Verner pro potřeby krajského církevního tajemníka v Českých Budějovicích a ideologického oddělení OV KSČ ve Strakonících, originál, signovaný. SOA Třeboň, fond Jč KNV, odbor kultury 1968–1973, přírůstkové číslo 14/91, karton č. 9S, sign. 460, situační zprávy z okresů Jihočeského kraje 1968–1973, složka Strakonice, opis tzv. průklep uložen v materiálech OCT Strakonice v archivu SOkA Strakonice, fond ONV Strakonice, materiály odboru pro věci církevní. Srov. kázání biskupa viz s. 267.

PASTÝŘSKÉ LISTY, OSLOVENÍ, SMĚRNICE A SDĚLENÍ BISKUPA JOSEFA HLOUCHA

- Nástupní pastýřský list biskupa Josefa Hloucha 1947
Vánoční pozdrav Jeho Excelence, nejdůstojnějšího Otce biskupa diecé-
sánům 1948
Pastýřský list k postní době 1949
Směrnice pro Milostivé léto 1950
Pastýřský list o míru generálního vikáře Josefa Buchty 1951
Poselství kněžím českobudějovické diecéze po návratu do diecéze 1968
Pastýřský list o náboženské výchově a výuce 1968
Slovo kněžím a diecézánům k srpnovým událostem roku 1968
Pozdrav z pouti do Říma a požehnání papeže 1968
Pastýřský list k zahájení opravy katedrálního chrámu sv. Mikuláše 1968
Pastýřský list o kněžském povolání 1969
Pastýřský list o náboženském vyučování a výchově dětí rodiči 1969
Adventní pozdrav diecézního biskupa kněžím a lidu českobudějovické
diecéze 1969
Pastýřský list k otevření rekonstruované českobudějovické katedrály
sv. Mikuláše 1971
Vánoční poselství diecézního biskupa na Vánoce 1971
Pozdravení lidu a kněžím českobudějovické diecéze z ledna 1972
Poselství kněžím českobudějovické diecéze o kněžských povoláních
a kněžské sobotě 1972
Poslední pozdravení českobudějovického biskupa Josefa Hloucha –
duchovní závěť 1972

Nástupní pastýřský list biskupa Josefa Hloucha⁶⁹

Pastýřský list svým obsahem plně koresponduje s nástupním kázáním biskupa Josefa Hloucha, které bylo předneseno při obřadu intronizace v českobudějovické katedrále sv. Mikuláše dne 7. září 1947. Pastýřský list byl vytištěn jako zvláštní příležitostní leták a rozdáván věřícím spolu s oficiální fotografií biskupa Josefa Hloucha. Text pastýřského listu byl také otištěn v říjnovém úředním věstníku diecéze. V tomto pastýřském listu je dokumentována mariánská spiritualita nově příchodzího biskupa, jejíž aspekty jsou zmíněny ve vysvětlení biskupského hesla Skrze Marii k Ježíši.⁷⁰ V pastýřském listu se biskup obrací ke všem stavům a společenským vrstvám, dětem, mladým rodičům, starým a nemocným, zemědělcům, dělníkům i inteligenci. Tento pastýřský list je jakýmsi „programovým prohlášením“ nastupujícího diecézního biskupa.⁷¹

⁶⁹ ACEB, 1947, č. 9. z 25. 10. 1947, s. 52–55.

⁷⁰ Toto heslo je drobnou obměnou hesla proslulého mariánského ctitele a světce Ludvíka z Montfortu – „Ad Jesum per Mariam“ čili „K Ježíši skrze Marii“. Svě heslo biskup Hlouch i častokrát vysvětloval při různých mariánských promluvách a setkáních s věřícími: „Úcta mariánská jest jen uskutečněním správného postupu: Skrze Marii k Ježíši, jak nás o tom přesvědčily dějiny. Úcta mariánská není ubohé žebračení ani nasládlé matičkování; přijmout Marii znamená přijmout i Ježíše. Jen ten jde opravdu k Marii, kdo chce dojít k Ježíši, poněvadž Maria jest jen cesta, pilíř pro Boží chrám. Správná úcta mariánská jest převzetí ideálů mariánských za své, splnění podmínek spásy, aby na nás nebyla marně vylita krev Kristova a proplakány slzy Mariiny. A zasvěcení Marii chce býti hlasitým: Hle, matka tvá. Vzhůru srdce! A návratem k tajemstvím víry, která nám byla dána pro oslavu Boží a naši spásu.“ Srov. homilii na s. 218. Soubor mariánských úvah a kázání biskupa Josefa Hloucha bude publikován v připravované knize Josef Hlouch: Mariánský ctitel.

⁷¹ Skutečnost, že nezůstalo jen u programového prohlášení a biskup přešel od slov k činům, dokazuje i kádrový posudek na biskupa Hloucha vypracovaný v době vrcholící totality, ve kterém je diecézní biskup vylíčen jako tvrdý a nebezpečný třídní nepřítel, protože si dovedl získat srdce všech lidí, a to dokonce i v řadách dělníků a dělnic jihočeského regionu: „ThDr Josef Hlouch, nar. 26. 3. 1902 je římskokatolickým biskupem v Č. Budějovicích od 1. 10. 1947. Jeho postoj k lidově dem. zřízení jest nepřátelský. Svou nepřátelskou činnost vůči demokratickému státu projevoval zvláště agilně v roce 1949 promluvy a kázáními veřejně, ba i v soukromých hovorech. Ani dnes není lidově demokratickému zřízení nijak nakloněn, zůstává dále tvrdým třídním nepřitelem, ač některé věci které jsou po něm žádány lidovou správou, vykoná a vyhoví v nich, a to neochotně a jen proto, aby tak získal další čas pro svou vyčkávací taktiku, než ze svého přesvědčení. Jest oddaný stoupenec Vatikánu. Jeho politická nebezpečnost tkví především v tom, že dovede dobře působit a získávat lid, jak venkovský, tak městský. Poukazujeme zde na fakt, kdy nastoupil v Budějovicích, tehdy častými návštěvami v továrnách a při různých církevních slavnostech, spor-

✠ JOSEF, z Božího smilování a z milosti Apoštolské stolice biskup česko-budějovický, vzkazuje svému kněžstvu i všemu lidu své diecése pozdrav a požehnání.

Pokoj Vám! Božím řízením a rozhodnutím svaté Stolice byl jsem, ač tak nehoden, ustanoven Vaším biskupem. Přijali jste mne, drazí spolubratři a lide, s tak nelíčenou upřímností a vděčností Pánu Bohu a Svatému Otcí, že nemohu než volat: Bože, chválíme Tebe! Velebí duše má Hospodina! Přijali jste biskupa, o jehož příchod jste se po 7 let modlili. Bůh Vám odmění Vaše přivítání, všechna Vaše blahopřání!

Přicházím ve jménu Páně ujmout se milionu nesmrtelných duší, vzít si na starost blaho kněžstva i lidu této diecése. Když jsem byl svěcen na biskupa a ležel na tváři na stupních oltáře, nabídl jsem se Pánu Bohu za Vás, nežít sobě, nýbrž Vám, býti Vám stavitelem mostů k většímu blahu, k větší cti a slávě Boží a k větší jistotě spásy Vašich nesmrtelných duší. Přijímám Vás z probodených dlaní Ježíšových a jsem si vědom, co mi Ježíš při tom říká: „Já ovce miloval a život za ně dal...“ A tak nesu srdce otcovské, v němž má každý míti místečko, největší ten, kdo nejvíc trpí a nejvíc Božího milosrdenství potřebuje. Nesu všechnu schopnost přemýšlet, co pro Vaše duše vykonat, na jaké pastviny je zavést, aby jim dobře bylo. Přináším biskupskou moc, danou mi Bohem skrze nejdůstojnějšího světitele, arcibiskupa Msgre Dra Rittera, apoštolského internuncia v Československu. Je to moc ordinovat kněze, udělovat svaté biřmování, řídit diecési. Nesu své požehnání a lásku, se kterou bych rád šel proti jakékoliv bídě, smutku.

Program mého biskupství jest dán dějinami všeho, co nejkrásšího lidstvo od pádu prvních lidí má, *SKRZE MARIÍ K JEŽÍŠI!* Maria znamená záblesk požehnání do chvíle prokletí, slib odpuštění, život ve chvíli, kdy vyřčen trest smrti. Maria jest svět vítězství dobra nad zlem, Maria jest stálé volání pokorné čisté obětavé lásky. Dostat zlo pod patu, duši odít Bohem, aby se stala mariánsky plodnou! Neposkvrní-li nás žádná vina, žádný kříž nás nezlomí. Vysvobodit duše z prokletí pochybeného života, poskvrněné lásky, rozvráceného manželství, z výčitek, jaké se zvedají nad troskami každého dne, jenž byl prožit bez Boha – jako by Boha nebylo! V době, kdy se zachvělo lidstvo v základech, kdy úpadek mravnosti

tovních utkáních si získával vliv i v řadách dělnických.“ SOA Třeboň, fond Jč KNV Č. Budějovice, karton č. 364, sign. 290.2, Kádrový posudek vypracovaný krajským církevním tajemníkem v Č. Budějovicích dne 13. 2. 1951 pro potřeby Státního úřadu pro věci církevní v Praze.